MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU

QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

CLEVELAND, OHIO, USA

ROČNÍK (VOL.) I. **1954** **ČÍSLO (NO.) 2.**

MOST

Štvrťročník pre slovenskú kultúru

Quarterly for Slovak Culture

Vychodí štyri razy do roka	Rediguje MIKULÁŠ ŠPRINC	Predplatné na štyri čísla $5.00

Vydavateľ: SPRÁVA KULTÚRNEHO FONDU PETRA P. JURČÁKA.
Predseda REV. JÁN J. LACH.

Adresa redakcie: MIKULÁŠ ŠPRINC, 2900 East Boulevard, Cleveland, Ohio, U. S. A.

Adresa administrácie: MOST, 2006 Schrage Avenue, Whiting, Indiana, U. S. A.

OBSAH

Dr. Henrich Bartek: Slováci a ríša kráľa Sama — 1

Ľudo Bešeňovský: Dnes — 11

Dr. Ernest Žatko: Posedenie s profesorom Perkinsom — 12

Prof. Dr. Štefan Polakovič: Prolegomenon ku pojmu národ — 16

Dr. Jozef Kirschbaum: Ernest Denis — zabudnutý priateľ Slovákov — 22

Mikuláš Šprinc: So Long as One of You Suffers — 24

Norin: Kurz prvej pomoci — 25

Fero Zobor: Prečo len sen? — 28

Michal Lacko, S. J.: Najstarší originálny zápis staroslovienskej reči — 29

Š. N.: Slovensko na slovanskej výstave — 31

POZNÁMKY (Dramatická tvorba v exile, Potreba bibliografie, Exil a tvorba, Vítame zdravú kritiku, Mladí básnici) — 32

KNIHY (Nové pravidlá slovenského pravopisu, O Tisovom odkaze, Náboženská lyrika, Claudelova Krížová cesta, Nové básne M. Šprinca, A True Christian Humanist, A Slovak Inventor, Svedectvo ostáva, Slováci a panslavizmus, Slovensko, politická individualita) — 35

ZAZNAMENÁVAME (Vatikánska Katolícka encyklopedia o Slovensku a iné) — 46

Prebrať, odtlačiť celé články alebo básne z MOSTU možno len s povolením redakcie. Pri citovaní menších čiastok musí sa uviesť presne prameň.

ROČNÍK (VOL.) I. **MOST** ČÍSLO (NO.) 2.

Slováci a ríša kráľa Sama (624–659)

DR. HENRICH BARTEK

VYŠE storočné trvanie Veľkomoravskej ríše a jej najväčší rozvoj za kráľa Svätopluka (870—895) boly vrcholom dlhého úsilia o vlastný štát slovenských kmeňov, ktorých jadrom bolo územie na sever od stredného Dunaja a ktorým sa podarilo zbaviť závislosti od Avarov koncom 8. a začiatkom 9. storočia, a to jednak vlastnou silou a jednak s pomocou franského cisára Karola Veľkého. Dejiny 9. storočia dávajú veľa možností skúmať rozličné politické a duchovné smery, čo sa stretaly na Veľkej Morave, pričom stále ešte značnú úlohu hrajú vlastenecké podnety z doby národného znovuzrodenia, keď predstavy o mocnej ríši našich predkov boly nielen posilou národného života, ale aj bohatým žriedlom básnickej a umeleckej tvorivosti, a preto preceňovanie cyrilometodejskej epizódy u nás je natoľko vžité, že sa odchýlky od bežných náhľadov, napríklad na pokresťančenie Slovákov, prijímajú s nedôverou, hoci je zrejmé, že Slováci dávno pred príchodom sv. Cyrila a Metoda boli kresťanmi a že epochálne dielo tvorcov národnej liturgie netrvalo dlho na Slovensku, ale vyvrcholilo sa mimo neho, medzi južnými a východnými Slovanmi. Dôkladné poznanie kultúrnych a politických základov rozvoja Veľkomoravskej ríše je nemysliteľné bez znalosti obdobia predchádzajúceho, keďže Veľká Morava nebola ani prvým štátnym zriadením našich predkov, ale ani začiatkom ich dejinného účinkovania, lež výsledkom a vyvrcholením niekoľkostoročných dejov.

Skromné pramene zpred 9. storočia nelákajú dejepiscov, lebo neponúkajú dosť látky ani na vyslovenie viac-menej pravdepodobných teórií, a jednako Slováci dávno pred vznikom Veľkomoravskej ríše zaujali v Podunajsku priestor niekoľko ráz väčší, než je ich terajšie etnické územie. Osudy Slovákov v dobe predveľkomoravskej sú zahalené tajomstvom a nebudú známe, pokým historická veda nebude môcť použiť výsledky skúmaní tých vedných odborov, čo by mohly výdatne prispieť k riešeniu problematiky našich najstarších dejín, no podnes archeologické nálezy neboly vyhodnotené na poznanie postupného prieniku Slovákov do podunajského priestoru, ba ani národopis sa nepokúsil podať výklad vzniku ľudovej kultúry slovenskej

v porovnaní so susednými národmi slovanskými aj neslovanskými, nehovoriac už o našej jazykovede, ktorá pre samé registrátorstvo nárečí a pre normovanie spisovnej reči zanedbáva dejiny jazyka, pritom porovnávacia jazykoveda má už také spoľahlivé metódy, že neraz môže s konečnou platnosťou riešiť aj otázky, ktoré historici musia nechať nepovšimnuté pre nedostatok písaných pamiatok, lež ľahko by mohli budovať ďalej, keby mali poruke oporné body, získané inými vednými odbormi. Sama jazykoveda mohla by poskytnúť mnoho hodnotných poznatkov na objasnenie tak predveľkomoravského obdobia v Podunajsku ako aj zemepisného položenia slovenských kmeňov v pravlasti, lebo to sa dá dosiahnuť rozborom istých vrstiev slovníka a jazykových znakov, ale i rozborom zemepisných názvov starého pôvodu. Je samozrejmé, že takéto výskumy vyžadujú mimoriadnu obozretnosť, no skutočnosť, že cirkevná slovančina umožňuje rekonštruovať hláskovú ústrojnosť slovenských slov v druhej polovici 9. storočia, je dostatočným základom, aby sme mohli podľa ojedinelých slov, zachovaných zpred 9. st., zpätne rekonštruovať hláskovú ústrojnosť slov od 8. do 5. storočia, ba ešte hlbšie do minulosti, pričom sa ukáže, v ktorých časových úsekoch prenikaly k nám isté cudzie slová, ktoré ako vecné doklady umožnia určiť kultúrno-politické styky našich predkov v dobe predveľkomoravskej. Pri tomto postupe osobitný význam pre poznanie najstarších sídel Slovákov v Podunajsku budú mať topografické názvy, predovšetkým mená riek a osád, ako to vidno na príkladoch, uvedených nižšie.

Aby sme mohli prísť k pozitívnym výsledkom z predveľkomoravských dejín, musíme prijať istú, pravdepodobnú pracovnú hypotézu, ktorej oprávnenosť budeme skúmať, pričom pre staré dejiny sa ponúka vychádzať zo Samovej ríše a predpokladať, že Veľká Morava nebola prvým štátnym útvarom slovenských kmeňov, lebo Fredegarova kronika pozná silnú západoslovanskú ríšu v 7. storočí, ktorá na čele s kráľom Samom vedela odolávať nielen tlaku Avarov, ale aj Franskej ríši kráľa Dagoberta. Fredegarova zpráva o veľkej porážke Frankov pri hrade Wogastiburgu roku 631 ako aj niekoľko iných záznamov tohto dejepisca sú jediným objektívnym dokladom o Samovej ríši a na týchto záznamoch sa zakladajú najrozličnejšie teórie o etnickom složení a územnom rozsahu ako aj hlavnom meste Samovho štátu. Ako to v takýchto prípadoch býva, keď prameň presne neurčuje územie, učenci jednotlivých národov slovanských usilujú sa prisvojiť si Samovu ríšu: niektorí českí vedci hľadajú Wogastiburg v najzápadnejších Čechách, Slovinci zas stred Samovej ríše radi by videli v Korutansku a cudzí učenci sa prikláňajú k jednej alebo druhej teórii, napríklad belgický historik Pirenne bol za Korutansko, fínsky slavista Mikkola za Čechy. V ostatných rokoch českí, poľskí a slovenskí vedci myslia, že kráľ Samo sídlil na Devíne pri Dunaji, kde teda musel byť i stred jeho ríše. Slabú stránku týchto teórií vidíme v nedostatku nových objektívnych dôkazov, ktoré by rozmnožily znalosti z Fredegara, hoci mnohé nové tvrdenia o Samovej ríši sú veľmi umné a veľmi pravdepodobné, lež ostanú iba predpokladmi, pokým sa nebudú opierať o nepodvratné dôkazy.

Tieto teórie o strede Samovho kráľovstva rozmnožil r. 1951 známy viedenský historik umenia a archeologie Oettinger, ktorý v knihe *Das Werden Wiens* pokladá Viedeň za Samovo sídlo, pritom prof. Oettinger zakladá svoje tvrdenie na skutočnosti, že postavenie hradu Berghofu vo Viedni, súdiac podľa zachovaných architektonických pamiatok, môže pochodiť iba z doby Samovej, lebo Avari ako stepný národ nemohli postaviť taký veľký murovaný hrad. Oettinger okrem toho uviedol celý rad iných dôvodov, ktoré svedčia za jeho teóriu a z ktorých nateraz spomenieme iba to, že Slovinci Viedeň menujú Dunajom, t. j. že dali hradu a mestu meno podľa rieky, čo sa mohlo stať iba za Sama, keď Berghof vo Viedni bol sídlom Samovým. Objavenie hradu je istotne veľmi závažným faktom, čo historikom podaly archeologia a dejiny umenia vďaka vývodom prof. Oettingra, ktorý pokladá za samozrejmé, že za Sama žili Slovania v celej viedenskej oblasti a ďaleko na západe v Podunajsku.

Teórie o strede Samovej ríše na Devíne a najmä dôkazy Oettingrove sú dostatočným podkladom, aby si jazykoveda položila otázku, akí Slovania mohli žiť za Sama v oblasti viedenskej, podľa Dunaja v terajšom Rakúsku a na okolí Devína. Ak by sa podarilo dokázať, že za Sama Slováci žili už na strednom Dunaji, a to na obidvoch stranách tohto veľtoku, značilo by to medzník v najstarších dejinách nášho národa, lebo Fredegar hovorí jasne, že Samo prišiel medzi Slovanov práve vtedy, keď sa vzburou zbavili nadvlády avarskej. Teda nie Samo, svojím pôvodom franský kupec, oslobodil tých Slovanov, ktorí si ho neskôr zvolili za kráľa, lež už pred jeho príchodom boli slobodní.

Jazykovedné dôkazy slovenskosti oblastí na juh od stredného Dunaja v 7. storočí mohly by sa stať základom ďalekosiahlych výskumov historických, ktoré by položily o dve storočia hlbšie do minulosti začiatky historického obdobia politických snáh slovenských, čím sa ozrejmí aj vznik Veľkomoravskej ríše. Ako sme už spomenuli, jazykoveda môže rozborom prejatých slov a starodávnych riečnych a miestnych mien objasniť i veľmi staré obdobia národa. Pokusíme sa na tomto mieste podať aspoň niekoľko príkladov, ktoré však dostatočne naznačia, o čo ide.

NIEKOĽKO STARÝCH ZEMEPISNÝCH NÁZVOV.

Vysvetlenie pôvodu topografických názvov je už osožnou pomôckou historikov, lebo často dáva lepší obraz starého osídlenia než kusé kronikárske zprávy a okrem toho hláskové zmeny, ktorým podľahly zemepisné názvy, umožňujú časove určiť ich vznik a trvanie. V ostatných desaťročiach vyšlo veľa diel o slovanských topografických názvoch, lež neraz ide skôr o súpis mien ako o ich výklad, keďže vysvetlenie pôvodu naráža na mnohé ťažkosti hlavne v oblasti podunajskej, kde sa stretáme so stopami Ilýrov, Keltov, Germánov a Románov, ba aj európskych praobyvateľov, pritom však ilýrčina a keltčina nie sú ešte dostatočne preskúmané.

Je pomerne veľmi ťažké jasno osvetliť neodborníkom pôvod niektorého starého mena, lebo pôvodoslovné výklady vyžadujú značné znalosti z porov-

navacej jazykovedy. Tak napríklad už na prvý pohľad je každému jasné, že názvy *Viedeň* a *Wien,* ktoré majú základnú dôležitosť pre staré dejiny slovenské, akosi súvisia spolu, lež ozrejmenie ich vzťahu vyžaduje isté znalosti, aby výklad bol každému prístupný, a preto najprv preberieme niekoľko iných zemepisných mien, na ktorých ukážeme, akým spôsobom sa k nám dostaly názvy antického pôvodu.

Rím, Roma. Súvislosť názvov je zrejmá, ale ťažkosti robí naše *í* za latinské *ó* ako aj mužský rod slovenského názvu. Už dávnejšie bol poukázal prof. Skok zo záhrebskej univerzity na to, že na dalmatskom pobreží latinské *Salona* zmenilo sa na *Solin, Nona* na *Nin, Albona* na *Labin* (s prešmykom hlások ako v českom *Labe* z *Albis,* ale nemecky *Elbe* bez prešmyku), ale aj *Ancona* dalo do starej srbo-chorvátčiny *Jakin* (s predsunutým *j-* neskoršieho pôvodu). V týchto názvoch latinské *ó* bolo nahradené slovanským *ú,* ktoré sa náležite zmenilo na *ý* a napokon na *i,* pritom ženský rod latinských názvov zmenil sa na mužský, lebo vo vulgárnej latinčine akuzatívne koncové *-m* zaniklo a miesto *ad Romam* bolo *ad Roma,* t. j. do Ríma. Slovania koncové *-a* pokladali za príponu genitívu mužského rodu a ku tvarom *do Ríma, z Ríma, do Solina, zo Solina* atď. urobili si mužské nominatívy *Rím, Solin, Nin* atď.

Či Slováci poznali *Rím* prostredníctvom južných Slovanov a či priamo od Románov v Panónii, ťažko určiť, pretože meno hlavného mesta Rímskej ríše mohli poznať už v dobe, keď síce žili v Karpatoch, ale ešte neprenikli až po Dunaj.

Rába, Rábica, Ráb. Jedným z dôležitých južných prítokov stredného Dunaja v Panónii je rieka *Rába,* ktorá sa za rímskych čias volala *Arabo.* Všeobecne sa uznáva keltský pôvod tohto mena, ktoré sa v slovančine najprv skrátilo na *Arba,* z čoho prešmykom v prvej polovici 9. storočia vznikol tvar *Rába.* Rovnaké riečne meno nachodíme v Poľsku, kde *Raba* vteká do Visly nad vtokom Dunajca, ktorého názov pokladám za keltský. Poľská *Raba* a panónska *Rába* je jedným z mnohých svedectiev o putovaní Keltov, po ktorých ostaly aj na Slovensku stopy v riečnych názvoch, tak napr. *Orava* je keltského pôvodu podobne ako *Oravica* v Rumunsku. Do dunajskej Ráby vteká *Rábica* (maďarsky *Rápca,* nemecky *Rabnitz*), t. j. malá Rába, lebo v starej slovenčine príponou *-ica* sa tvorily zdrobnelé názvy, napr. *Nitrica,* čiže malá Nitra, je menom časti horného toku Nitry, podobne ku *Bystrá* je *Bystrica, Teplá-Teplica, Lomná-Lomnica,* tak ku *Bytča* je *Bytčica,* k *Lovča* je *Lovčica* atď. Jeden z prítokov Rábice sa volá po maďarsky *Répce,* čo je istotne starší názov než *Rápca,* lebo maď. *Répce* predpokladá starší slovenský tvar *Rábicä* s *ä* po mäkkom *c.* Ináč povedané, maď. Répce bolo prejaté pred 13. st., t. j. pred stvrdnutím mäkkého *c,* proti tomu maď. *Rápca* je neskoršieho pôvodu (po zmene *ä* v *a* v slovenčine).

Pri vtoku Ráby do Dunaja leží mesto *Ráb,* maďarsky Győr, ktoré bývalo sídlom silnej posádky na ochranu rímskej hranice. V slovenčine meno mesta je mužského rodu na rozdiel od názvu rieky, teda stretáme sa tu s tým

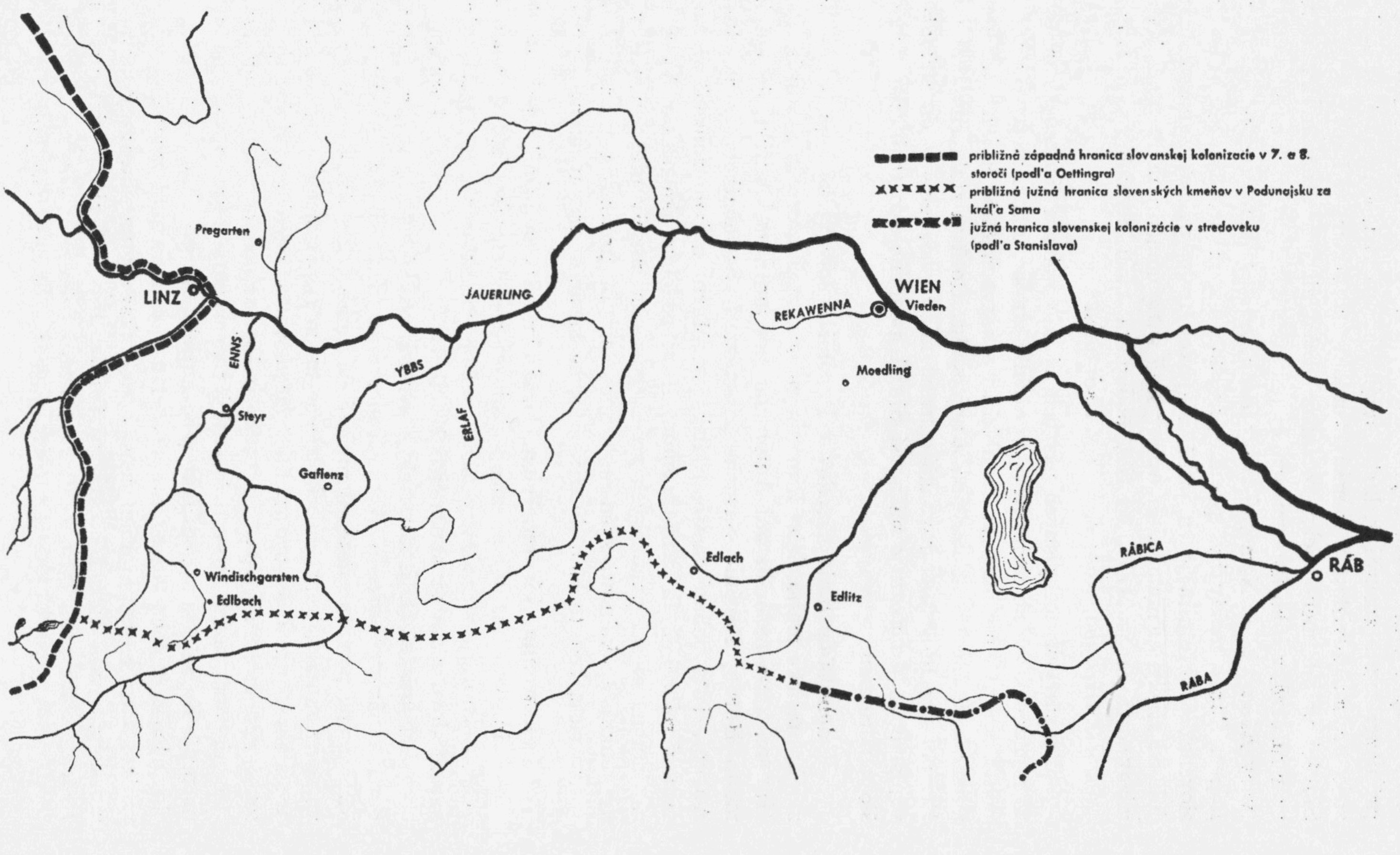

približná západná hranica slovanskej kolonizacie v 7. a 8. storoči (podľa Oettingra)
približná južná hranica slovenských kmeňov v Podunajsku za kráľa Sama
južná hranica slovenskej kolonizácie v stredoveku (podľa Stanislava)
LINZ
Pregarten
ENNS
Steyr
Gaflenz
Windischgarsten
Edlbach
YBBS
ERLAF
JAUERLING
WIEN
Vieden
REKAWENNA
Moedling
Edlach
Edlitz
RÁBICA
RÁB
RABA

istým zjavom ako pri názve *Rím.* Slováci zachovali a prispôsobili si antické meno rieky v tvare *Rába* a pritvorili si k nemu zdrobnelé meno *Rábica,* no pri názve mesta zmenili v duchu svojho jazyka rod, a preto tvar *Ráb* dokazuje priamu súvislosť s románskym obyvateľstvom v Panónii, od ktorého Slováci prijali meno rieky vo forme *Arba,* ale pri označení mesta zmenili tvar na *Arb,* z čoho koncom druhej polovice 9. st. prešmykom hlások vznikly tvary *Rába* a *Ráb.* Nemecké tvary *Raab, Rabnitz* a maďarské *Rába* (rieka), *Répce, Rápca* mohly byť prejaté iba slovenským prostredníctvom. Anticko-slovenská kontinuita je tu jasná. Napokon treba uviesť, že na Jadrane, na juh od Rieky (Fiume), leží ostrov *Rab* s rovnomenným mestom. Taliansky názov ostrova je *Arbe,* čo tiež podopiera našu etymologiu názvov *Raba* (v Poľsku), *Rába, Rábica, Ráb* v Zadunajsku.

Pri starých zemepisných názvoch, ak ide o shodu riečneho mena s miestnym menom, riečne meno býva zpravidla staršie, napr. mesto *Nitra* volá sa podľa rieky, a nie naopak. To platí aj o názvoch *Rába* a *Ráb:* Kelti najprv pomenovali rieku a neskôr podľa nej osadu, ktorá sa stala rímskym mestom. Pri poľskej Rabe niet rovnakého mena miestneho, ale iba obec *Rabka,* ktorej prípona *-ka* ukazuje na novší pôvod, podobne ako *Orávka* je meno novšie v porovnaní s *Oravica.*

V dobe sťahovania národov v Panónii neboly veľké boje, ktoré by boly zničily antické mestá, lebo Rimania začiatkom 5. storočia postúpili Panóniu Hunom, ktorí nezničili ani Aquincum pri terajšom Budíne, ale ani hlavné mesto Hornej Panónie Savariu (dnes maď. Szombathely, nem. Stein am Anger). Toto bohaté mesto, rodisko sv. Martina, bolo zničené až po páde Hunov roku 456, ale zemetrasením. Huni podobne ako neskôr Avari nemali záujmu na ničení panónskych miest, ktoré im musely platiť poplatky. Teda aj vonkajšie okolnosti svedčia o tom, že naši predkovia poznali *Ráb* ešte v tom čase, keď to bolo dôležité antické mesto s prístavom na Dunaji.

Rekawenna, Viedeň, Wien. Úradným názvom južného prítoku Dunaja vo Viedni je *Fluss Wien,* hoci v ľudovej reči nemeckej tak v meste Viedni ako na okolí žije starodávny názov *Rekawenna,* ktorého prvá časť zodpovedá nášmu slovu *rieka* (v slovenčine 10. a 11. st. *réka*). Pri jej hornom toku je obec *Rekawinkel* (t. j. kút rieky). Druhá časť složeniny svojím *-wenna* pripomína názvy *Viedeň* a *Wien.* Koncové *-a* názvu *Wenna* svedčí o tom, že ide o meno pomerne neskoro prejaté do nemčiny, keďže koncové *-a* v starej nemčine zaniklo, napr. antické riečne meno *Ipusa* zmenilo sa na *Ips* (úradne: *Ybbs),* pravdaže, prostredníctvom slovanským, ako to dokazuje jej prítok *Ipsitz,* čiže malá Ipsa, zo staršieho *Ipsica;* podobne len slovanským prostredníctvom možno vysvetliť ženský rod názvu *Enns,* čo správne naznačil už prof. E. Schwarz, podľa ktorého antické *Anisus* dalo najprv do slovančiny *Anisa,* z čoho potom prehláskou *a* v *e* a ďalšími zmenami v nemčine vznikol tvar *Enns,* ktorého ženský rod ukazuje na slovanský pôvod proti mužskému rodu klasického názvu *Anisus.* Ten istý zjav badať pri názvoch *Dráva* a *Sáva* proti latinským tvarom mužského rodu *Dravus* a *Savus.* Zmena rodu v slovančine je daná zamlčaným slovom *rieka* (prípadne *voda*). Tvar

Rekawenna so zachovaním slova *rieka* naznačuje nielen slovanskosť názvu, ale aj potrebu týmto slovom rozlíšiť názov rieky od iného zemepisného názvu, aby nevznikol dvojsmysel. Už existencia názvu *Rekawenna* dáva tušiť, že tvar *Wenna* musel byť i miestnym menom. Do ľudovej reči nemeckej *Rekawenna* sa mohla dostať najskôr koncom 11. storočia, t. j. po zániku koncové *-a,* čo sa ináč shoduje aj s historickou skutočnosťou, lebo Nemcom sa podarilo vytisnúť z viedenskej oblasti Maďarov až v 11. storočí.

Podľa Mucha rieka *Wien* volala sa keltsky *Vedunia,* čo značí "horský potok" ("Waldbach"). Myslíme, že Much správne hľadá keltský pôvod riečneho mena, no nemôžeme súhlasiť, že tu ide o príponu *-unia,* lebo Rimania by boli zaradili toto slovo medzi množstvo iných mien, ktoré sa u nich končliy na *–ania, –onia, –inia, –unia, –enia* a ktoré všetky vo vulgárnej latinčine maly pred *-n-* dlhú prízvučnú samohlásku, no *Vedúnia* s dlhým prízvučným *ú* nebolo by mohlo dať do slovenčiny *Viedeň.* Vychádzame z keltského tvaru *Vedona* a pokladáme ho za to isté meno, ktoré sa zachovalo vo francúzskom riečnom názve *Vienne* (prítok Loiry) ako aj v názve mesta *Vienne* pri Grenobli a v župnom názve *Haute Vienne.* Ide o podobné starodávne keltské meno, ako je napr. francúzske *Isére,* čomu zodpovedá bavorská *Isar* a česká *Jizera,* alebo francúzska *Aube* z keltského *Albis* (porovnaj vyššie *Labe-Elbe*). Francúzske *Vienne* predpokladá keltské *Vedona* s krátkym prízvučným *e,* ktoré dalo *ie* podobne ako *bene* dalo *bien.* Zmena *Vedona* na *Vienne* nastala podľa bežných hláskových zmien starofrancúzskych, ktoré na tomto mieste nemožno rozvádzať. Predpokladáme kelto-latinský riečny názov *Vedona,* v ktorom latinské krátke *o* dalo v slovančine krátke *u,* ktoré sa neskôr zmenilo na tvrdý jer, podobne ako latinské *commater* dalo do slovančiny *kumatra* a ďalej *kmotra,* ako *comite(m)* dalo *kumet* a z toho *kmeť* a mnohé iné. Tak isto *Vedona* dalo najprv *Veduna,* ktoré po zániku slabého jeru (t. j. veľmi krátkeho u) zmenilo sa na *Vedna,* čo Nemci prejali v tvare *Wenna,* lebo nezniesli medzisamohláskovú skupinu *-dn-*. Slovom, *Rekawenna* dostala sa do nemčiny slovanským prostredníctvom, a to nielen pre prvú časť složeniny, ale aj pre druhú časť.

Slávna antická *Vindobona,* ktorá ležala nad riekou Vedonou, stratila dôležitosť a už začiatkom 5. storočia spomína sa raz ako *Vindomana,* inokedy ako *Vendomina* alebo *Vindomina.* Ide zrejme o meno pôvodu keltského, ktoré pôvodne značilo toľko ako "biele mesto" a ktorého meno upádalo do zabudnutia u antických spisovateľov 5. a 6. storočia. Slováci mohli poznať *Vindobonu-Vendominu* už v 5. storočí, no najneskôr začiatkom 6. storočia, a keďže u nich riečne názvy stávaly sa názvami osád, podľa rieky *Vedona* (dnes *Rekawenna*) pomenovali aj osadu pri nej, pričom názov sa stal mužského rodu, ako sú mužského rodu *Rím* a *Ráb* (ale: rieka *Rába*); teda k riečnemu názvu *Veduna* utvorili si miestne meno *Vedun* (kde *u* sa stalo neskôr tvrdým jerom v silnej pozícii, ktorý sa náležite zmenil na *e*). Po vokalizácii jerov, teda už v 10. storočí bol v slovenčine tvar *Véděň,* k čomu gen. *do Védňa.* Nemecký názov nepochodí z nominatívu, ale zo slovenského genitívu, ako o tom svedčí doklad *Wenia* z roku 881. Pokus prof. Liewehra, ktorý

v tomto mene predpokladá nosovú samohlásku, nedá sa nijako odôvodniť, lež ešte nesprávnejšie je jeho tvrdenie, že Nemci meno *Wien* prijali od Čechov. Tu si Liewehr zrejme poplietol češtinu so slovenčinou.

Keď uvážime, že sa ešte dnes slovenská etnická hranica začína asi na 35 km na severovýchod od Viedne a že v celom 9. storočí južnou hranicou Veľkej Moravy v Dolnom Rakúsku bol Dunaj a že za kráľa Svätopluka aj viedenská oblasť patrila k jeho ríši, je celkom zrejmé, že Slováci podnes zachovali antické pomenovanie Viedne. Česi prijali názov *Vídeň* od Slovákov podobne ako slovo *kostel,* o čom bude reč ešte nižšie.

Nemecké *Rekawenna* pochodí zo staroslovenského *rěka Védna* a zo staroslovenských nepriamych pádov: *do Védňa, z Védňa* bolo v starej nemčine najprv *Wéna,* z čoho neskôr náležite *Wien.*

Ako Nemci na dunajskej hranici rímskej zachovali antické názvy *Pattavia, Lentia, Lauriacum* v znení *Passau, Linz, Lorch,* tak Slováci v názvoch *Viedeň* a *Ráb* zachránili antické názvy *Vedona* a *Arabo* na starom limes romanus.

Slovinské *Dunaj* na označenie Viedne síce podopiera teóriu prof. Oettingra, že hlavným mestom Samovej ríše bola Viedeň, lebo len postavenie Berghofu mohlo dať Slovincom príležitosť pomenovať nový hrad podľa rieky, no nesporná kontinuita slovenského názvu s antickým, svedčí o tom, že za kráľa Sama a ani pred ním vo viedenskej oblasti nežili Slovinci, ale Slováci.

Edlitz, Edlach, Edlbach. Samozrejme, že slovenské obyvateľstvo nebolo iba na najbližšom okolí Viedne, ale siahalo ďalej na juh, približne po rozvodie južných prítokov Dunaja v Dolnom Rakúsku a v časti Horného Rakúska, ako o tom svedčia aj iné topografické názvy, z ktorých uvádzame aspoň *Edlitz* a *Edlach,* čo ležia na východ a na sever od Semmeringu. Spoluhlásková skupina *-dl-* naznačuje slovenskosť, lebo v slovinčine je *jela* zo staršieho *ela* proti slovenskému *jedľa* zo staršieho *edľa.* Skupina *-dl-* sa zachovala aj v názve **Mödling** pri Viedni zo slovenského *Modlín* (iný *Modlin* je pri Varšave), ba dokonca na juh od Windischgarstenu v Hornom Rakúsku je potok *Edlbach.* Sama okolnosť, že tieto názvy nemajú v nemčine predsunuté *j-*, dokazuje ich starodávnosť, t. j. musely preniknúť do nemčiny ešte pred druhou polovicou 9. storočia.

V nemeckých názvoch prejatých zo slovenčiny možno zistiť tri vrstvy: 1.) *Edlitz* (na východ od Semmeringu, iná Edlitz je na západ od Viedenského lesa pri Weinburgu; sem patria aj mnohé iné mená, ktoré tu nemožno uvádzať); *Aflenz* (rieka v juhovýchodnej oblasti Horného Rakúska); tieto a podobné názvy boly prejaté vtedy, keď sa v slovenčine hovorilo *edľa, ablonica;* 2.) s predsunutým *g-* miesto slovenského *j-*, napr. *Gaflenz* (názov mestečka nad riekou *Aflenz* prejali Nemci neskôr; znak, že sa tu slovenské obyvateľstvo dlho zachovalo); 3.) so zachovaným druhotným *j-r,* napríklad *Jauerling* (z *Javorník,* pohorie na severozápad od Melku nad Dunajom;

Nemci si slovo prispôsobili podobne ako *Moserling* z *Močárník*); *Jassnitzbach,* prítok Erlafu, ktorý vteká do Dunaja (*Jassnitz* je naša *Jasenica*, nazvaná podľa stromu *jasen*).

Takéto trojaké výsledky slovenského znenia topografických názvov v nemčine naznačujú možnosť, ktorú má jazykoveda pri časovom určovaní hláskových zmien, lež okrem toho umožnia zistiť postupný prienik nemeckej kolonizácie a dobu ponemčenia podunajskej oblasti v dnešnom Rakúsku.

Pregarten, Prägarten, Pregraten. Prof. E. Schwartz právom názov na **prěgrada** (dnes v slovenčine *priehrada, priehradná*). Vyše desať *Pre-Pregarten* odvodzuje od slova *pregarda,* ktoré sa zmenilo prešmykom hlások *garten* našli sme len v Hornom Rakúsku v okresoch: Vöcklabruck, Perg, Gmunden, Freistadt, Pregarten, Eferding, Ottenstein, Raab, Schwanenstadt, čo naznačuje, že ide o obranné priehrady ako súčasť hradného a pevnostného systému slovanského, ktorý tu pochodí zo 6. storočia a ktorý sa nachodil na západnej hranici Samovej ríše. Vymedzenie územnej hranice malo v živote starých Slovanov mimoriadny význam, veď i nemecké slovo *Grenze* pochodí zo slovanského *granica.* Do východného Tirolska sa Nemci dostali až po prešmyku hlások *gard-* na *grad-,* lebo tam sa udržalo *Pregraten.* Pravda, miestami aj tu prenikli už pred touto zmenou, lebo je tam osada *Aegarth (Oegarth)* z *Ograda,* podobne ako malý pluh v tamojšom nemeckom nárečí sa volá *arl* zo staroslovinského *arlo,* dnešné *ralo* (slovensky *radlo*). Nemecký tvar *arl* pochodí z doby pred prešmyknutím hlások.

Windischgarsten, Garsten. Už prvá časť názvu Windischgarsten naznačuje slovanskosť druhej časti, o ktorej E. Schwarz tvrdí, že pochodí zo slovanského *chvorst-* (slk. *chrasť*), s čím však nemôžeme súhlasiť, pretože v starých nemeckých názvoch prejatých zo slovančiny za *ch-* býva *k,* napr. v rakúskom Podunajsku je niekoľko kopcov, ktoré sa volajú *Kulm, Kulmitz* a ktoré pochodia zo slovenského *chulm* (dnes *Chlmec, chlmok*), teda *g* názvu *Garsten* nemôže pochodiť z *ch-,* ale len z takého slova, ktoré sa začínalo na *g-*. Okrem toho Windischgarsten leží na starej, veľmi dôležitej ceste, ktorá už za rímskych čias spájala Noricum s dunajskou oblasťou, teda už vtedy táto cesta bola opevnená hradmi. Blízo Windischgarstenu je *Gradau,* ktorého názov zrejme súvisí so slovom *grad.* Časť mesta Steyr sa volá tiež *Garsten.* Ide o vyvýšeninu, ktorá sotva mohla byť nazvaná podľa chrasti, ale skôr podľa hradu. Podľa našej mienky *Garsten* pochodí z *gardišče,* kde poprízvučné *i* v nemčine zaniklo a skupina päť spoluhlások *-rdštš-* ako veľmi ťažko vysloviteľná sa zjednodušila na *-ršt-*. Preto *Garsten* treba odvodzovať od *gradišče* a nie od *chvorst-* (dnes *chrasť*). A keďže na juh od Windischgarsten je potok *Edlbach,* treba tu predpokladať starú kolonizáciu slovenskú, lebo Slovinci v 6. a 7. storočí pozdĺž Drávy prenikali na západ a cez Istriu do severnej Itálie, slovom ich cieľom bol západ a juhozápad, no nie sever. Na juh a juhozápad prenikaly aj slovenské kmene od severu do Podunajska. Nakoľko sa dnes na strednom toku Ennsu dajú zistiť i stopy slovinskej kolonizácie, pochodia z doby neskoršej, keď prenikanie Slovincov na západ zastavili Bavori a v severnej Itálii Langobardi.

Slová *Garsten, Windischgarsten* podobne ako *Pregarten* sú živým svedectvom hradnej, t. j. obrannej organizácie našich predkov, ktorú v podunajskej oblasti Rakúska bude možné skúmať aj na iných miestopisných názvoch, z ktorých uvádzame: *Garten* a *Graten* (*Gartenberg* predpokladá názov *Gradná*), podobne z mnohých názvov *Strass* väčšina súvisí so slovom *stráža,* a nie s nemeckým *Strasse,* t. j. cesta; ba nájdu sa stopy po názve *bradlo,* ktorým naši predkovia označovali obranné miesto, obyčajne obranný vrch (porovnaj *Bradlo* pri Myjave a pri Domici; porovnaj aj *Branisko,* vrch medzi Šarišom a Spišom).

Rozborom veľkého množstva miestnych, riečnych, chotárnych a iných názvov z Dolného a Horného Rakúska a z priľahlých oblastí ako aj rakúskych dialektických slov slovenského pôvodu dá sa pomerne dobre určiť, v ktorých časových úsekoch nastala kolonizácia týchto krajov, ale aj začiatky, hranice a osudy slovenskej kolonizácie.

Z poznámok, čo sme uviedli k pôvodu niekoľkých topografických názvov, možno vyvodiť tieto závery:

1.) Názvy *Wien, Rekawenna, Raab, Rabnitz* dostaly sa do nemčiny slovenským prostredníctvom a Slováci názvy *Viedeň* a *Rába, Ráb* prijali priamo od románskeho obyvateľstva, s ktorým sa stretli po svojom príchode do Panónie.

2.) Južná hranica slovenskej kolonizácie v Dolnom a Hornom Rakúsku je zhruba naznačená rozšírením názvov typu *Edlitz,* ktorých slovenskosť je nepochybná, a zväčša sa kryje s rozvodím južných prítokov stredného Dunaja a severných prítokov Drávy — okrem oblasti stredného Ennsu.

3.) Názvy typu *Pregarten, Garsten* naznačujú starú hraničnú čiaru slovensko-bavorskú, ktorá podliehala zmenám od 6. až 8. storočia.

Je samozrejmé, že priamy styk slovensko-románsky neobmedzil sa iba na topografické mená, lež dá sa sledovať na množstve slov, ktoré naši predkovia prijali od panónskych Románov. Pre nedostatok miesta naznačujeme aspoň toto: Slováci mohli prejať slovo *castellum* iba v Panónii, ktorej cirkevnú organizáciu rozrušili Avari zničením sriemskeho arcibiskupstva v Sirmiu roku 582. Rímske castella slúžily za bohoslužobné miesta už dávno pred týmto dátom. V tom čase, keď sa Slováci oboznámili so slovom *castellum-kostol,* poznali aj slovo *tehla,* ktoré pochodí z *tegla* a to za latinské *tegula.* Nemci *tegla* zmenili na *Ziegel* v prvej polovici 6. storočia. Česi slovo *kostel* prijali zo západoslovenského *kostel,* lebo na ich etnickom území nikdy nestálo ani jedno rímske castellum. Česká *cihla* pochodí z nemčiny, proti tomu naše *tehla* a moravskoslovenské *tihla* pochodia priamo z románskeho *tegla-tegula.* V tom istom čase museli naši predkovia poznať i slovo *marmor,* v ktorom nastalo prešmyknutie hlások v prvej polovici 9. storočia. Podobne slovo *baňa* prijali priamo od panónskych Románov. Týchto niekoľko dôležitých kultúrnych slov uvádzame iba na podopretie našej teórie o priamych stykoch slovensko-románskych v Panónii.

*

Nie je vecou jazykovedy rozobrať politickú situáciu europskú v prvej polovici 7. storočia a poukázať na možnosti, ktoré sa vtedy naskytly našim predkom, že sa práve oni stali jadrom mocnej ríše kráľa Sama. Bude úlohou cirkevných historikov, aby osvetlili príčiny, prečo sv. Amandus, apoštol Belgov, nestretol sa s úspechom u slovenských kmeňov v západnom Podunajsku. Historici nám azda povedia, ktoré slovenské kmene si zachovaly samostatnosť i po smrti Samovej.

Jazykoveda môže konštatovať iba to, že hmotná kultúra slovenských kmeňov podobne ako ich administratívna organizácia boly tie isté za Sama a vo Veľkomoravskej ríši a že rozdiely v duchovnej kultúre boly len v náboženstve. Za Sama naši predkovia pridŕžali sa pohanského náboženstva, proti tomu tvorcom Veľkej Moravy boly kresťanské slovenské kniežatá.

Dnes

ĽUDO BEŠEŇOVSKÝ

Ťažké bývajú staré vína,
lež toto nové ťažšie je,
v zubiskách času krv sa vzpína,
piješ a pohár plný je.

Do tvári čas ti podlosť sype,
srdce ti krája ostrý nôž,
víťazi letia na paripe
a ty im slúžiš za podnož.

Lež kto sa pýta: kto si, čo chceš
a či vládzeš tú ťarchu niesť?
Si prášok, ktorý pod pätou tlieš,
hoci máš právo, máš i česť.

Mlčíš hrobom a vlečieš, ťaháš
ten ťažký život bez slova,
s novou ranou sa denne spriahaš
a zas začínaš oznova.

Posedenie s profesorom Perkinsom

DR. ERNEST ŽATKO

Profesor Maron Perkins, kritik stredovekého výtvarného umenia, žije v posledných rokoch v rodisku sv. Franitška, v Assisi. Perkins je predsedom Medzinárodnej spoločnosti pre výskum františkánstva *a má dôležitý zástoj v spoločenskom a duchovnom živote. Jeho vilka, ktorá je na námestí* Piaza de Vescovo, *bola vždy hosťovsky otvorená novinárom a spisovateľom, ktorí navštívili Assisi. Mne Perkinsa predstavil rumunský spisovateľ, redaktor a básnik* V. Horia. *V tejto letmej spomienke neviem si prof. Perkinsa predstaviť bez jeho vzdelanej, milej ženy, ktorá roku 1947 preložila do angličtiny spis brata N. Cavannu* Umbria františkánska.

Naše široko osnované a ničomu sa nevyhýbajúce rozhovory vyznievaly na verande, s ktorej širokého okna bolo vidieť záhradu, oplývajúcu oleandrami pestrých farieb.

Mr. Perkins je znateľom Talianska a Talianov, ich kultúry a histórie, zvykov a zvláštností, ako aj každodenného života. Tento štíhly muž, jemnej tváre s črtami hudobníka, so striebrom vlasov, sebavedomého priameho kroku, od prvej chvíle nášho stretnutia zapôsobil na mňa dojmom svojráznej osobnosti.

Jeho žiarivá inteligencia utvrdila vo mne predstavu, že Perkins je typ humanistu, plný františkánskej srdečnosti, kritickej erudície a vnútornej šírky.

Váš život, pán profesor, bol veľmi pohnutý, začal som raz svoj rozhovor s ním. Vy ste neváhali opustiť Ameriku, aby ste navždy zakotvili v Europe. Ak nemám byť nediskrétny, dozvedel som sa od Dr. Fortiniho, že pod vplyvom sv. Františka ste sa obrátili na katolícke náboženstvo.

— Máte pravdu. Narodil som sa v Severnej Amerike. Existenčné osudy mojich rodičov nás odviedly do sveta, keď som mal sotva dva roky. Mladosť som strávil jednak v Japonsku, jednak v Číne. Poznal som Orient, jeho mestá, ľudí a zvláštnosti. Niet húževnatejšieho národa nad Číňanov, ktorí len zdanlivo absorbujú cudzie náhľady a hnutia, ktoré k nim prichádzajú. Nepoznal som národa skromnejšieho a vytrvalejšieho nad Číňanov, ktorí majú úžasnú biologickú základňu. Keďže ich poznám, pripúšťam v najbližšej budúcnosti takzvané žlté nebezpečenstvo, ktoré ohrozí europskú civilizáciu. Roku 1891 som zavítal prvý raz do Talianska. Predtým som precestoval Grécko, kolísku kultúry a umenia. V Leipzigu na Štátnom konzervatóriu som vyštudoval hudbu. Začas som žil vo Viedni. Svoje filozofické štúdiá som skončil v Ríme. Celých desať rokov som nechal v Sienne. Odtiaľ som sa presťahoval do Florencie. Od roku 1926 žijem v Assisi. Na ten čas pripadlo práve sedemsté výročie smrti sv. Františka, ktorý predstavuje doko-

nale uskutočnený život podľa Evanjelia. O ňom platia výstižné slová Dantove: "L'ombra sua torna, ch'era di partita." (Jeho tieň, čo sa bol vzdialil, prichádza medzi nás.) Moje cestopisné túhy a zvedavosť ma ponosily aj po iných mestách a mestečkách Talianska, ktorým patrí môj obdiv a úcta. Tento cestovný luxus som si mohol dovoliť preto, že pochádzam zo zámožnej rodiny, a že som dostal za životnú družku nielen umelecky založenú žienku, ale aj hospodársky veľmi dobre situovanú.

Vybrali ste si ozaj ideálne krásne miesto pre svoje univerzitné štúdium, myslím na Rím.

— Rím, srdce sveta, mesto duší, kolíska a stredisko katolicizmu. Rím, mesto martýrov a apoštolov. Rím, vlasť všetkých a každého oplýva božským čarom. Je to nielen veľké mesto, ale srdečné, prítuľné a pohostinské prístrešie. Ten, kto ho nepozná, stratil polovicu žitia. Rím je nielen strediskom vedy, umenia, geniálnosti a nepredstaviteľnej slávy, ale nehynúcim prameňom lásky a ľudskosti, ktoré pramenia z Vteleného Slova. Katakomby sú kľúčom k tajomstvám našej viery, k dogmatám a k mravnej disciplíne. Čo je to za nesmierny pocit zastať na Via Appia antica, *kadiaľ šiel kedysi zajatý svätý Pavel!*

***Z tématiky o Ríme sme odbočili do Sienny, ktorá** je vlasťou svätých a svätíc.*

Ktorý z maliarov primitívov sa Vám najviac zapáčil?

— V Sienne, v meste sv. Kataríny, som mal kedysi vlastnú vilku. Ťažko mi je ozaj povedať, ak chcem byť presný, ktorý z primitívov siennských sa mi najviac zapáčil, keďže nerád mám výnimku a mimo toho mal som možnosť poznať aj ostatné talianske školy maliarske. Cimabue *je bez otázky veľký maliar práve tak ako* Giotto, *ktorého som zachytil knižne, prípadne iniciatívny majester* Lorenzetti.

Mali ste azda ten dojem, pán profesor, že Florencia má svoju vlastnú dušu, svoj architektonický štýl a tvorí akoby rasu osve?

— Rím, Napoli, Florencia, Venecia, Assisi majú svoju osobitnosť, svoj štýl, rasové vlastnosti, typickosť ozaj odlišnú od seba, ktorá tvorí najzvláštnejšiu črtu Talianska. Ja som svojich anglických čitateľov príležitostne upozornil na túto pozoruhodnosť. Snažil som sa písať, pravda, o veciach menej známych, alebo vonkoncom neznámych, keďže som nechcel nikoho opakovať, prípadne robiť celkom zbytočnú prácu. Musím však priznať, že dnešné Taliansko nie je už tým, ako som ho ja poznal pri svojom príchode. V poslednom desaťročí veľa talianskej idylickosti odňal príchod novšej civilizácie; najmä amerikanistický ruch, ktorého strojovosť nebezpečne začína preinačovať tvárnosť Talianska. Taliani sa celkom nápadne vzdiaľujú od toho, čo do nedávna, v očiach cudzincov, zvyšovalo pôvabnosť a príťažlivosť záhrady Europy. Už aj tu v Assisi popri všetkom tichu ste mohli pobadať nepríjemný hrmot mašín a borenie domov, hoci mestská rada sa stavia, čo možno najprísnejšie, proti akejkoľvek rekonštrukčnej nálade.

Vaše dielo sa mi zdá byť roztrúsené po revuálnych časopisoch, lexikónoch a odborných príručkách, a teda ťažko prístupné pre širšie obecenstvo. Nemienite azda zaradiť svoje štúdie do definitívnej kolekcie?

— *Viem, že Vám to dalo dosť námahy oboznámiť sa s bibliografiou mojich prác. Nemyslím na nijaké súborné dielo. Rád by som dokončil dva námety, ktorým som venoval dvadsať rokov svojho života. Jedno z mojich rozpracovaných diel je venované maliarstvu siennskemu, časove sa rozprestierajúcemu od 12. až do 17. storočia, a druhé zas maliarstvu florentínskemu, spadajúcemu do časov* Giotta. *Necítim potrebu publikovať, ale poznám vášeň dokonalosti, lepšie rečeno presnosti.*

Vy ste boli osobným priateľom P. Sabatiera, ktorý postavil na vedecký základ výskum františkánskeho štúdia.

— *Popri všetkých výhradách sme veľa podlžní učenému Sabatierovi, ktorý býval častým hosťom v Assisi. A nesedával len v bibliotékach, neshánal sa vášnivo len po pramennej literatúre, ale so záľubou sa zúčastňoval aj na nábožneských slávnostiach. Sabatier mal vážny úmysel konvertovať, ktorý však prerušila jeho náhla smrť. Treba podčiarknuť, že moderný, priestranný záujem o problematiku františkánsku sa nesporne viaže k jeho knihám, hodnotným štúdiám, a ním objaveným rukopisom. Sabatier je objektívny a vyhýba sa sentimentalite. Často sa však zabúda na priekopnícku prácu nemeckého profesora H. Thodeho, ktorý naznačil novú metódu, ako zobrazovať sv. Františka a hnutie ním vyvolané. Škoda len, že jeho dielo, ktoré vyšlo roku 1885 a druhý raz 1904, nebolo preložené do viacerých rečí a mimo hraníc Nemecka a čiastočne Francúzska je takmer neznáme. Prof. Dr. Thode je vlastne prvým prameňom modernej histórie o františkánstve.*

A čo by ste mi, prosím, mohli povedať o J. Joergensenovi?

— *Veľa by som musel hovoriť o našom drahom priateľovi J. Joergensenovi. Pravdaže on doniesol veľa neznámej poézie, vedy a podrobností do františkánskej literatúry. Joergensen je horlivý a praktický katolík. Ani nepoznám spisovateľa našich čias svetove čítaného, ktorý by mal svoju vieru podloženú tak nepredstaviteľným štúdiom života svätých a mystiky, ako práve on.*

Ktorý z portrétov sv. Františka pokladáte za najpôvodnejší?

— *Za jediný viac-menej pôvodný pokladám portrét subiacovský. Je celkom možné, že tento povestný obraz bol namaľovaný v posledných rokoch života svätého, prípadne, že predchádzal kanonizačný proces; že jeho autor osobne poznal brata Františka. Je nesporné, že len v neskorších rokoch sa vytvoril medzi umelcami obraz tradicionálny, ikonografický, ktorý čiastočne zodpovedal skutočnému výzoru sv. Františka. Najstaršie dátum má onen obraz maliara z Pescia, pochádzajúci z roku 1235.*

Pripúšťate, že františkánske umenie prinieslo nové koncepcie do oblasti zobrazovania alegorických a legendárnych príhod?

— Františkánske umenie, presne povedané, nedonieslo nové koncepcie do maliarstva, do ikonografie, ale rozhojnilo prvky ľudské, dramatické a duchovné; nahradilo charakter hierarchicko-abstraktný osobným, reálnym. Františkánske hnutie dalo umeniu novú energiu, život a elán. Hoci rozšírilo aktivitu v oblasti umeleckej, netreba zabúdať ani na to, že onen nový život umenia súvisel s obrodným sociálnym prúdením, ktoré sa vtedy rozvinulo v Europe.

Keď som sa príležitostne spýtal Perkinsa, ktorý je jeho najmilší chrám v Assisi, súc prekvapený, zaváhal, ale napokon mi predsa len odpovedal.

— Pravdepodobne bazilika San Francisco, *hoci poeticko-mystický duch plnšie vanie na mňa z chrámu* San Damiano, *alebo z kostolíka, ktorý je na* Carceri.

Je azda základný súvis medzi umením a vierou?

— Celé stredoveké umenie je nepredstaviteľné bez viery, a tým menej jeho veľkolepé chrámy. Ináč som presvedčený, že za každým opravdivým a veľkým dielom maliarskym, básnickým, sochárskym, politickým alebo životným je náboženská viera; viera v Boha, ktorý je zdrojom tej inšpirácie, ktorá dáva pretrvať a prežiť záľuby súčasníkov.

Profesor Perkins svojím kritickým a historickým dielom v Anglicku veľa práce vykonal pre objektívne poznanie náboženského života v Taliansku. Jeho domácnosť bola salónom, v ktorom sa schádzala elita. Nikdy nezabudnem čajové, štvrtkové večierky, pri ktorých som mal možnosť poznať vzácnych návštevníkov v Assisi; večierky, pri ktorých sa debatovalo nielen o kráse, umení, hudbe a časopisoch, ale aj o aktuálnych problémoch; o politike Anglosasov ako aj o utrpení malého Slovenska. Perkins sa ma nikdy nezabudol opýtať, čo je nového na Slovensku, čo mi píšu z domu a ako sa utvára vývoj politicko-kultúrnych a náboženských pomerov doma. Perkins bol hlboko veriaci katolík, kým jeho žena zostávala protestantkou. Ale týmto dvom umelecky založeným povahám sa podarilo preklenúť rozdielnosť národnú a náboženskú.

V Assisi, v meste sv. Františka, kde som našiel toľko umeleckej krásy a pocítil toľko nezaslúženej dobroty a milosti Božej, poznal som aj niekoľko vzácnych osobností: Joergensena, Fortiniho, Exupéra a Perkinsa. Boli mi rovnako drahí, pretože každý z nich predstavoval írečitý svet vnútorných hodnôt a kresťanskej dokonalosti.

Prolegomenon ku pojmu "národ"

PROF. DR. ŠTEFAN POLAKOVIČ

SLOVO "národ" patrí ku tým mnohým slovám, ktoré sa každodenne vyslovujú nesmiernym počtom ľudí, opakuje sa v ústach štátnikov a politikov, tlačí sa v novinách všetkých rečí sveta a predsa, tak sa zdá, niet slova, ktoré by sa používalo v tak mnohoznačnom smysle a ktoré by sa zneužívalo tak bezohľadným spôsobom.

Slovo "národ" stalo sa tak bežným v dnešnom soskupení ľudstva ako asi je bežné slnečné svetlo pre vidiacich. Každý si myslí, že operuje so slovom a pojmom "národ" spôsobom tak zrejmým, že nemusí nad ním ani rozmýšľať: stačí ho použiť a všetci vedia, o čo ide.

Politickí demagogovia utiekajú sa ku slovu "národ" a apelujú na "národné" záujmy obyvateľstva, keď si chcú získať sympatie širokých más ľudu pre svoje osobné politické zámery, lebo nič nie je dnes ľahšie ako rozrušiť citovú hladinu ľudského množstva zdôrazňovaním domnelých alebo skutočných implikácií záujmov národného spoločenstva. Za tieto záujmy masy dnes tlieskajú, ale aj zabíjajú; rojčia, ale aj tvrdo pracujú; nadchýňajú sa, ale aj vedia bojovať a trpieť do všetkých dôsledkov. V tejto súvislosti stačí sa len pozrieť na nemecký prípad, kde ľud vzal na seba dôstojne a sebavedome všetky dôsledky prehratej vojny, ku ktorej dal vedomý súhlas. Tento prípad je tým objasňujúcejším, lebo práve u tohto ľudu pojem národného spoločenstva sa v novodobých dejinách najviac prehĺbil a vyžiaruje do svojho blízkeho i ďalšieho okolia.

Diplomatické nóty a dokumenty sú vlastne preplnené slovom "národ" a ich obsah sa točí okolo obsahu tohto slova, a to i vtedy, keď sa diplomacia ešte stále zakladá na staršom zdedenom základe, podľa ktorého je predstaviteľkou od štátu ku štátu, nech je už jeho etnické složenie akékoľvek.

V tomto súvise možno pripomenúť logický nedostatok, ktorý je v koreni slova "medzinárodný". Ako sama etymologia naznačuje, slovo "medzinárodný" chce vyjadriť pomer medzi národmi. Podľa smyslu, ktorý my Slováci, a s nami iné národy, dávame pojmu "národ", je nelogické hovoriť o "medzinárodných" vzťahoch vtedy, keď chceme naznačiť "medzištátne" vzťahy. A tak podobne by sme mali hovoriť o "medzištátnych" namiesto "medzinárodných" pomeroch, o "medzištátnej" a nie "medzinárodnej" situácii, o "medzištátnom" a nie "medzinárodnom" práve. V tomto poslednom prípade, len pri trocha pozornom pozastavení sa, je zrejmé, že "medzištátne právo" malo by byť to, čo sa nazýva u nás bežne "právo medzinárodné", čiže ten súhrn právnych noriem, ktorý sa opiera o medzištátne smluvy, ktoré sú preň

prameňom práva a výraz "medzinárodné právo" rezervovať pre prirodzené vzťahy medzi jednotlivými národmi ako etnickými osobnosťami.

Dôležitosť jasného vymedzenia pojmu "národ" je zrejmá na prvý pohľad. Okolo tohto pojmu sa točí celý vývin ľudstva v našom období: revolučné preskupovanie od národných konglomerátov ku národným štátom sa ešte neskončilo a už sa objavuje potreba soskupovania národných štátov v konfederácie. Tento proces ešte potrvá nielen desaťročia, ale staročia, a že pokoj ľudstva aj od šťastlivého rozriešenia tohto problému závisí, isteže nikto pochybovať nebude.

Okolo tohto pojmu sa točí vzťah medzi jednotlivými národmi a neosvietené alebo surové zasahovanie do tejto problematiky vedie ku vojnám a s nimi súvisiacim katastrófam v rámci celkov a tragédiám pre rodiny a jednotlivcov.

Potreba jasnosti v tomto smere vyplýva z napätia vo vnútri viacnárodných štátov, kde sily zdravého pokroku ľudstva dožadujú sa uplatnenia v smysle samých základov prirodzenosti. Rozklad štátov a ríš je každodenným divadlom a len málo pozorovateľov sa chce prizrieť ku pravému smyslu tohto gigantického procesu. Tak v Londýne ešte robia veľkoríšsku politiku a ani nevidia, na akom labilnom základe stojí celá táto koncepcia: po osamostatnení Irska dožaduje sa autonómie Škótsko a objavujú sa hlasy po samospráve vo welshských oblastiach a nie je ďaleko čas, že Škóti a Welšovia budú mať svoje národné štáty, ktoré sa možno somknú v krajovú konfederáciu, ale Londýn už nebude hlavným mestom svetovej ríše, ale možno len sídlom federálneho predstavenstva s veľmi obmedzenou právomocou.

Jasnosť v pojme "národ" je potrebná tiež pre každého jednotlivca, nech už ku ktorémukoľvek národu prináleží. Vzťah jednotlivca ku národnému spoločenstvu je vzťahom záväzkov (povinností i práv) a len pri jasnom poznaní obsahu pojmu "národ" možno dospieť aj ku presnému vymedzeniu týchto vzťahov na základe prirodzeného práva. Lebo ako je pre jednotlivca nemožné vymknúť sa z plnenia povinností k národu, tak s druhej strany národné spoločenstvo môže vynucovať od svojich členov služby len do určitého stupňa, ktorý je určený reťazou nenarušiteľných práv na mravnú a telesnú integritu osobnosti.

S nejasnosťou v oblasti pojmu "národ" stretáme sa však nielen v diplomacii a vedeckom jej sprievode, čiže v "medzištátnom práve", ale aj v samej filozofii, ktorej úlohou, okrem iných, je definovať pojmy, čiže vymedziť dosah pojmov a prispieť tak ku vzájomnej dorozumiteľnosti medzi ľuďmi. Ako však pri iných úlohách, tak aj v tomto prípade, filozofia krivká za skutočnosťou a tak sa zdá, že potrvá ešte dlhší čas, kým nastane aspoň určitá jednota vo vymedzovaní tohto tak dôležitého pojmu.

Či už ide o filozofické slovníky známej svetovej autority (Lalande, Vocabulaire technique et critique de la Philosopie; Eisler, Wőrterbuch der phil. Begriffe und Ausdrücke; Ranzoli, Dizionario di Scienze filosofiche) či o diela jednotlivých filozofov a odborníkov (nebudeme na tomto mieste vymenúvať konkrétne prípady, lebo by zaujaly aspoň 10 tlačených strán), pojem "národ" je nejasne a nepresne vymedzovaný, lebo filozofia nestačila ešte zachytiť zrno a oddeliť ho od slamy vo veľkom, zmätenom procese vývinu ľudského pokolenia v oblasti národných osobností.

Vo veľkej miere závisia definície folozofov od pojmu, ktorý o národe majú v tej-ktorej kultúrnej oblasti ľudstva.

Môžeme tvrdiť celkom kategoricky: iný pojem "národa" je bežný u Nemcov a s nimi susediacich národov; ináč berú slovo "národ" Anglosasi (Angličania a Američani a zvlášť Nový svet); ináč zneje slovo "národ" u románskych národov a nejasnosť a neurčitosť vyjadruje sa veľmi znateľným spôsobom v bývalých kolóniach a ázijských štátoch, ktoré pre svetové udalosti vpadly voľky-nevoľky do procesu, ku ktorému niektoré ešte nedozrely, a ktorý niektoré ešte len obkukávajú s dávkou údivu a nedôvery.

Od doby, keď v 18. storočí začal preporod v organizácii ľudstva a nastal proces uvedomovania národov ako zvláštnych osobností, až do dnešného dňa dejiny sveta a jednotlivých národov vo veľkej miere nesú sa v znaku otázok, súvisiacich s obsahom pojmu "národ".

Nemeckí myslitelia pohli laviny (Kant, Fichte, Hegel, Herder) a u Nemcov na prvom mieste začal obrodný proces, ktorý viedol ku ich politickému sjednoteniu, ale ktorý aj pre neschopnosť a vinu vedúcich vyústil v zbytočné katastrófy. Nacionálna myšlienka je nesmiernou silou aj u malých národov, tobôž u veľkých a jej usplavnenie na tvorivé polia je úlohou géniov, kým jej zneužitie na vojny a útlak iných je dielom neschopných a nezodpovedných, ktorí zneužijú dôveru más, naplnených neslýchanou energiou.

Od Nemcov vyžiarovala národná myšlienka ku susedným národom, ktoré v podstate preberaly obsah pojmu "národ" od Nemcov, lebo žily v podobných pomeroch politických ako národ nemecký. V celej strednej, juhovýchodnej a čiastočne východnej Europe nastalo hýbanie sa národov, ktoré vyznačovalo celé 19. a 20. storočie a tento proces, ako inde, ani zďaleka nie je skončený.

Ináč sa dívali a dívajú na národ Angličani, Američani a vôbec Nový svet. Angličani preto, lebo nielen ich ríša, ale aj složenie metropolitných ostrovov bolo a je v ostrej protive s uplatnením národných osobností, a teda politické záujmy Londýna a jeho malého okolia vplývaly na udržanie takého obsahu slova "Nation", ktorý sa nekryje so skutočnosťou života. Pripustenie práv života znamená nielen roz-

klad ríše a jej zmenu v Commonwelth, ale aj rozklad domácich ostrovov a ich štrukturálnu premenu na prípadnú konfederáciu Britov, Škótov a Welshov (Írčania už do tejto konfederácie dnes nepôjdu, ale boli by dnes v nej, keby Londýn bol previedol túto radikálnu zmenu pred 50. rokmi; nepoznal však znaky času práve tak, ako ich nepoznaly cisárske osobnosti v čase počiatkov sťahovania národov).

Nový svet (Severná a Južná Amerika) tvoria kapitolu pre seba pri vymedzovaní pojmu "národ". V Novom svete okrem pôvodných indiánskych kmeňov (ktoré by sa boly vyvinuly v zdravé národy, keby neboly bývaly vyničené bielym dosťahovalcom z Europy) nebolo nijakých etnických skupín, o ktoré sa vývin národov v Europe opieral. Práve naopak: tam jednotlivci rozličného etnického pôvodu sa začali amalgamovať v nové "národy" (ak vôbec môžeme tak hovoriť), a to v dôsledku náhodných, čisto administratívnych faktorov (správne koloniálne oblasti). Tak z prevážne anglických kolónií vznikly Spojené štáty americké (USA), ktoré začaly fyzicky absorbovať príslušníkov všetkých možných národov sveta a začal vznikať "a new nation". Niet pochyby o tom, že sa v USA tvorí nový národ, ale ešte potrvá dlho, kým dostane svoju plnú duchovnú tvárnosť. Nateraz USA sú len najmocnejším štátom sveta. Aké implikácie to znamená na poli "medzinárodnej" politiky, to len ľudská fantázia môže domyslieť a súčasná politická skutočnosť vytvoriť. Lebo skutočnosť, že za touto najväčšou mocou sveta nestojí mravná osobnosť národa do detailov dokreslená a dokryštalizovaná, je prameňom neistoty v zahraničnej politike so všetkými sprievodnými zjavmi.

Neiný je proces v latinskej Amerike, kde tiež len činitele rázu administratívneho daly podnet ku denominácii rozličných "národov". Vzbura v kolóniách proti materskej španielskej krajine viedla k utváraniu samostatných republík, ktorých obyvateľstvo začalo vystupovať ako "národy", čiže ako mravné individuality. V skutočnosti jednota týchto "individualít" opierala sa len o geografické ohraničenie, lebo duchovne a kultúrne nebolo nijakého rozdielu mdezi obyvateľmi Chile, Argentíny a Uruguay; Colombie, Ecuadoru alebo Venezuely atď.; nehovoriac o tom, že napríklad panamský "národ" bol utvorený Spojenými štátmi, aby tieto mohly kontrolovať len vtedy vybudovaný kanál. Ak by nebolo bývalo kanálu, niet ani panamského "národa" (panameňos).

A dodnes takéhoto rozdielu niet, lebo sto rokov je málo na to, aby sa utvorily silné rysy duchovnej tvárnosti národnej individuality; a to tým viac, že stále pribudajúca emigrácia z Europy tento proces nenapomáha, ale rušivo zdržuje.

Je však príznačné, že napríklad v Perú zdôrazňujú v poslednom čase svoj inkaický pôvod, a radi by zabudli na primiešanie europského živlu, čiže chcú zdôvodniť svoju národnú osobnosť predkoloniálnou tradíciou. Táto tendencia je dôkazom pocitu menejcennosti, ktorý

všetky "národy" Nového sveta majú pri porovnávaní svojej individuality s individualitou europských národov. Uvedomujú si, že v Europe "národ" nie je pojmom geografickým alebo administratívnym, lež že je duchovnou osobnosťou veľmi dobre odlíšenou od iných sebavedomých etnických skupín.

A podobné tendencie objavujú sa aj v Bolívii, kde väčšina obyvateľstva hovorí indiánskou rečou "quechua" a nie je vylúčené, že Bolívia, v úsilí o svoju vlastnú duchovnú osobnosť, prijme túto reč za reč úradnú, štátnu a národnú a bude sa usilovať oprieť sa o etnickú osobnosť "quechau". To isté platí o Paraguay, kde sa hovorí reč Indiánov "guaraní", kmeňa, ktorý dodnes žije, a rozprestiera sa na území Paraguay, časti Argentíny (Formosa a Corrientes) a časti Brazílie.

Toto sú dnes len úsilia, ale z nich sa utvoria raz hnutia a z hnutí zmena tvárnosti v týchto oblastiach.

Vo všeobecnosti však proces bude pokračovať v rámci latinsko-amerických štátov k utváraniu nových "národov", čo ešte veky potrvá. Nateraz je veľký rozdiel, keď niekto povie "Som Slovák", "Som Grék" a podobne, a keď povie "Som Kolumbianec", "Som Panamčan". Kým v prvom prípade ide o príslušnosť k určitému duchovnému spoločenstvu, ktoré môže mať svoj štát, ale keď ho nemá, nestráca svoju individualitu; tak v druhom prípade ide o príslušnosť ku štátu, ktorý keby zanikol, ostane okamžite etnické prázdno, lebo niet v tom priestore duchovnej individuality presne a jasne odlíšenej od susedov. Hranice nestvoria národy, ale len vymedzia chotár, v ktorom sa môže nejaký "národ" v budúcnosti utvoriť; no, ak nejaký národ jestvuje, znivočenie jeho štátnych hraníc neznamená znivočenie ideálnych hraníc, ktoré sú silnejšie, než prvé; lebo vyhraničujú duchovnú osobnosť, ktorú môžu zničiť len vyvraždením alebo deportovaním.

U románskych národov kolíše sa pojem "národa" od duchovnej osobnosti ku zemepisnému vymedzeniu, ale lepšie by sme povedali, že románske národy by rady vidieť celé územie talianske obývané len Talianmi, a preto to násilie voči Nemcom a Slovincom. Francúzi by radi celé územie dnešného Francúzska vidieť bez Nemcov, Bretonov a Normanov. Španieli nechcú počuť o rozdelení územia medzi Kastilcov, Kataláncov a Vaskov. Tento národný šovinizmus románskych národov, ku ktorému sa podrobne vrátime, je jeden z prameňov neurčitosti a nejasnosti, s ktorou sa stretáme pri vymedzovaní pojmu "národ" u autorov románskej oblasti.

Je len pochopiteľné, že nejasnosť u kultúrnych a vedúcich národov prenáša sa na národy, ktoré len včera tvorily kolónie europských štátov. V podstate sa tieto "národy" oslobodzujú na základe geograficky vyhraničeného územia kolónie. Veľkú úlohu pri tom majú náboženské príslušnosti; etnické len málo, alebo vôbec nie. Do očú bijúcim príkladom tohto chaosu je India, ktorá dostala samostatnosť ako administratívny celok bez ohľadu na etnický ráz rozličných národov,

ktoré ono územie obývajú. Na náboženskom základe sa oddelil od Indie Pakistan ako mohamedánska ríša. Samostatnosť Indie je v rozpore s celým vývinom ľudstva, lebo však jednotlivé národy, obývajúce indický polostrov, nestaly sa nositeľom svojej národnej vôle. Indiu však podchytí raz ten istý proces, ktorý premenil tvárnosť Europy a náznaky tohto procesu sú už tuná, lebo Telegovia (20,000.000 obyvateľov) si vynútili od New Delhi vlastnú štátnu správu (štát Andhra; hlavné mesto Kurnool). Po nich prídu iné národy Indie, lebo indického národa niet práve tak, ako niet europského národa. Toto isté platí o Indonézii, Juhoafrickej Únii a ostatných kolóniách, ktoré dostávajú samosprávu na celkom pomýlenom základe.

Správny vývin je: od monarchistického alebo koloniálneho poňatia vlastníctva územia k národnému poňatiu suverenity a od tejto atomizácie svetových oblastí k dobrovoľnému sdružovaniu sa národov (suverénnych etnických individualít) v konfederáciu.

Dôsledky tohto chaosu v problematike, ktorá tvorí väčšiu časť svetovej politiky, prejavujú sa veľmi rušivým spôsobom, kdekoľvek si predstavitelia "národov" zasadnú k riešeniu otázok tohto druhu.

Krátke dejiny Spojených národov (lepšie by boly urobily, keby sa boly nazvaly špojeneckými štátmi, Allied States, lebo tým vskutku sú, alebo boly, a mnohé skutočné národy darmo u dvier žobrú o spravodlivosť) sú skvelým vysvedčením márnenia času a prostriedkov: moderný Babylon, kde i keď hovoria všetci rovnakou rečou fyzicky (ak hovoria), duchovne sa nerozumejú pre nejednotnosť smyslu užívaných termínov. Vzhľadom na rozličný kultúrny vývin národov a oblastí bolo by potrebné najprv dohodnúť sa o význame slov, definovať obsah týchto slov a len po písomnej dohode tohto logického rázu pristúpiť k riešeniu svetových problémov. Mnoho debát by sa ušetrilo týmto spôsobom. A že k týmto pojmom patrí okrem iných (napríklad "demokracia"; "právo"; "spravodlivosť"; "útlak", atď.) aj pojem "národ", niet nijakej pochyby.

V dôsledku toho potrebná je reforma tohto stavu, ktorá sa môže uskutočniť len jasným a presným ohraničením tohto pojmu (idea clara et distincta, ako žiadal Descartes vo všeobecnosti). Že mnohé "národy" budú musieť popustiť zo svojich domnelých práv a vyrovnať sa s holou skutočnosťou, je len jedným zo zrejmých dôsledkov tohto vyjasnenia. Ako zlodej má rád tmu, tak lož, nespravodlivosť, bezprávie a útlak milujú hmlisté polopravdy a polopojmy. Pravda a právo sú ako slnečné svetlo, lož a nespravodlivosť sú ako hmla a noc. Boj o ohraničenie pojmu "národ" je časťou vesmírneho boja svetla proti tme a patrí tak ku zápasu ľudstva o duchovnosť, ktorá je vlastným podstatným smyslom ľudského pokolenia a všetkýchto jeho príslušníkov.

Z predhovoru ku jednej kapitole chystanej knihy The Nations and Their Life.

Ernest Denis – zabudnutý priateľ Slovákov

Osudy Slovákov pred prvou svetovou vojnou zaujaly troch vynikajúcich mužov europského mena: slávneho básnika europského severu B. Björstona, mladého anglického profesora Seton-Watsona a profesora slávnej parížskej univerzity Ernesta Denisa. Všetkým trom sú Slováci podlžní vďakou za predstavenie slovenskej otázky svetovej verejnosti a mená všetkých troch patria do novovekých kultúrnych a politických snáh slovenských.

Pre prechodné politicko-kultúrne zápasy, ktoré Slovensko prekonávalo v ČSR, ktorej tak Seton-Watson ako aj Ernest Denis boli priateľmi, ako by sme však boli zabudli na zásluhy, ktoré obaja o slovenský národ mali. A nedocenený zostal najmä význam profesora E. Denisa, ktorý je popri Bottovi vlastne druhým naším historikom pred príchodom novej generácie slovenských dejepiscov na čele s Rapantom, Hrušovským, Ďurčanským atď. Prehľad vedeckej a publicistickej literatúry v slovenskom jazyku a od slovenských autorov dokonca odôvodňuje pochybnosti, či Denisovo dielo, hoci ide o profesora jednej z najslávnejších univerzít, bolo mnohým vôbec známe. Lebo ak ho sem-tam aj nájdeme v bibliografii slovenskej politickej a dejepisnej literatúry, tak len ojedinele sa naň autori v textoch odvolávajú.

A ide predsa o prvé systematické zachytenie dejín Slovákov od ich príchodu do Strednej Europy z pera univerzitného profesora. Ak odhliadneme od ich tendencie spojiť Slovákov s Čechmi v jednom štátnom celku (čo roku 1917 nebolo nijak v protiklade s dobovými snahami slovenskými), tak ide aj o pomerne najobjektívnejšie predstavenie slovenskej minulosti v jej kultúrnom a politickom aspekte. Ba ak uvážime, aký zmätok sa podarilo vniesť českej vede a jej exponentom do vedeckých snáh slovenských po roku 1918, najmä pokiaľ ide o začiatky slovenských dejín vo Veľkomoravskej ríši a slovenskú renesanciu v 19. storočí, tak *Les Slovaques* profesora E. Denisa možno zaradiť medzi historické diela, ktorým sa dáva bežne prívlastok — vlastenecké.

Ernest Denis na obdobie Veľkej Moravy pozerá totiž súhlasne s vedeckou pravdou ako na počiatky dejín Slovákov a ich prvú štátnosť. Neprevzal politickú tendenciu novšej českej vedy, ktorá túto bezpochyby najväčšiu epochu slovenskej minulosti zaraďovala do dejín českého národa. Rastislav je pre Denisa "le Clovis slovaque" a melancholicky zakončujúc kapitolu o zániku Veľkej Moravy, píše: "Budúci mier zlomí železné putá, v ktorých sa Slováci dusia celých desať storočí, a vráti im národnú a politickú nezávislosť, ktorú nenašli od zničenia Svätoplukovho kráľovstva." (Str. 113)

Vplyv českých politických historikov, ktorému Denis nemohol miestami uniknúť už aj pre nedostatok prístupnej mu literatúry o Slovensku z oboru politiky a kultúry, nie je na prekvapenie nijako veľký ani pri hodnotení národného prebudenia Slovákov koncom 18. storočia. Denis hodnotí ho oveľa objektívnejšie a

s väčšími sympatiami voči Slovákom, ako to robili neskôr niektorí Slováci sami. (Napr. Hodža v *Československom rozkole,* za ktorý dostal univerzitnú katedru.)

Pre Denisa obdobie 1780-1867 je obdobím, ktoré v osobitnej kapitole nadpisuje *La Renaissance slovaque* — a Šafárik i Kollár sú preňho bez najmenšej pochybnosti Slovákmi. Roku 1845 pre Denisa "une neuvieme langue littéraire naît parmi les Slaves". Jeho pozitívny pohľad na toto obdobie Slovákov nemení ani kritické hodnotenie Bernolákových a Štúrových spisov, ktoré pre profesora Sorbony nemusely sa zdať roku 1917 na vedeckej výške, a o ktorých prevzal pravdepodobne náhľady české, Bernolákovi aj Štúrovi pochopiteľne nepriaznivé. O Hollom, Kollárovi a Šafárikovi píše však s takým nadšením a uznaním, ako dodnes nenapísali ani najpatriotickejší slovenskí literárni kritici.

Preto, ak by sme hľadali hlavnú tendenciu knihy, tá je nesporne Slovákom priaznivá, voči Maďarom vyhrotená a podporujúca snahy o vznik spoločného štátu Čechov a Slovákov. Slovenská otázka je pre Denisa európskeho významu, záchrana Slovákov jednou z podmienok slobody sveta (str. 276). Otázku, či Česi pre svoj "esprit de domination" budú rešpektovať "les traditions et l'individualité propre de la région de Carpathes" Denis nadhadzuje už roku 1917 a nebojí sa jej nie preto, žeby veril Čechom, ale preto, že verí v silu slovenského národa. Prichodí sa nám červeňať, ak myslíme na zápas o slovenskú samobytnosť, životaschopnosť a vyspelosť, ktorý sa na Slovensku po roku 1918 odohrával, pri čítaní takýchto viet: "Ak uvážime nielen dosiahnuté výsledky, ale prekonanú cestu a premôžené ťažkosti, musíme cítiť úctyplný obdiv voči "la généreuse nation" vznešenému národu (slovenskému), ktorý tak hrdinsky v dobe, keď ho nepriateľ drví pod svojou botou, vrhá mu do plnej tvári ako výkrik pohŕdania svoju nezlomnú nádej. Len tie národy sú isté, že prežijú, ako povedal Gambetta, ktoré si dobyly svoje právo na jestvovanie v slzách. Slováci nepoddajne prekonali storočia utrpenia, v ktorých nepriateľstvo zúrilo proti nim. Ich neotrasiteľná vytrvalosť je dostatočnou zárukou, aby sme verili v ich budúcnosť." (Str. 271)

Alebo ešte iný citát? "Či sa to komu páči alebo nie, Slováci dostali západnú vzdelanosť a my nič na minulosti nezmeníme. Myšlienka slobody a parlamentné inštitúcie staly sa potrebou ich ducha, ktorý bol zveľadený aj americkou emigráciou." (Str. 273)

Pri stopiatom výročí tohto priateľa Slovákov zdalo sa nám potrebným pripomenúť, že je našou mravnou povinnosťou, aby sme na tak vzácneho priateľa nezabudli, najmä keď sme v novom boji o slobodu a samostatnosť slovenského národa.

Dr. J. Kirschbaum

So Long as One of You Suffers

MIKULÁŠ ŠPRINC

So long as one of you suffers,
the anguish will be mine,
thorn of my discontent:
a lonely voice
will cry out loud, again and again,
the voice of a depth which breathes,
which has a right to be,
in which reverberates the echo
of justice. And not the vanity
of a solitary poet.

Place on the wound a medal:
pain is worthy of honor.
The world is such an invalid,
only numbers count any more:
words and words, miserable dust.

Here as well there,
fools freely sound forth:
as vain as it is to throw peas
against a wall, whereon with infinite deception
they blithely hang their crowns.

Your duty, poet: Terrify!
If not, your hours are numbered.

Here, too, above the comfort
a voice is heard, yours, shining
and piercing the haze
like an eagle's eye.
Not otherwise. So.

Translated by **Jaroslav Vajda**

Kurz prvej pomoci

NORIN

Dal som sa zapísať do kurzu prvej pomoci.

Prečo?

Z číro-čistého zúfalstva.

Kráčam raz odkiaľsi po štátnej hradskej a tu zrazu mi do rozumu vbehne:

— Len si ty predstav, keby na tejto hradskej boly väčšie kaluže, ty by si do vody čľupol a na blízku by človeka nebolo. Nuž veď hneď a zaraz sa utopíš; s rybami do rodiny prídeš!

Veru tak! Ktože by mi poradil ako sa zachrániť?... Tam by som ja musel vo víre skapať, nohami strepotať, lebo ani len to umelé dýchanie si sám dať neviem.

— Hej! A vy si ani pozor dávať neviete! — zakričí z auta akýsi človek — tučný, vykŕmený, čo kožušiny predáva. — Nech vás ja touto mláťačkou prejdem, nuž ani ceknúť nebudete stačiť!

— Ešteže čo?... Kdeže sú pravidlá a kdeže zákony?... Či vy vôbec viete, že napred sa zatrúbiť patrí? Uh, aký je!... Tam by ho mali na pekáč položiť, popaprikovať, cibuľou poobkladať, nie auto mu do ruky! Ešte ma tu prejde a ja, čože by som spravil, nech by tu zasa nablízku človeka-záchrancu nebolo?... Veď by som si do smrti rebrá správne neposkladal, kosti dokopy neslepil!

A to je pravda!

Ako som domov prišiel, už aj som sa dal do kurzu prvej pomoci zapísať, lebo inakšie by som si zúfal.

Nuž, hovorím, odvtedy tam chodím sťa do školy.

A jedného dňa profesor, keď skončí prednášku, čo robiť, keď uhryzne medveď, opýta sa:

— A čo by ste spravili, keby vás kobra, čiže cobra z latinského colubra, had, čiže čierny okuliarnik na nohe uštipol?

Vidíš ho! Na toto som ani nemyslel!

Profesor sa zasmeje.

— Ľahká pomoc! Prosto si nohu odrežete!

— Výborne! — od nadšenia zatlieskam, profesora obdivujem.

— A teraz, čo by ste spravili, keby vášho kolegu na ruke poštípal?

— Ľahká pomoc! Odrežem aj jemu nohu!

— Nie!

— Teda sebe!

— Ba čerta! Odrežete mu prosto ruku, — povie profesor.

Ostatní poslucháči div stoly od nadšenia nedolámu, obloky nevytlčú.

Kde to len náš profesor berie?...

No, pán profesor sa iba usmieva, kurz skončí.

— A teraz, milí poslucháči, ste pripravení do života. Vaše vedomosti môžte hocikedy využiť. Nezabúdajte, že v našom kurze bolo heslo: "Pomáhaj bližnému, ako sebe samému! Prvá pomoc, božia pomoc!"

Tak je!

Ešte raz zatlieskame, vyjdeme na ulicu.

A tu, priam pred našimi nohami akýsi človek na dlažbe vystretý leží.

Dvaja absolventi kurzu na fľaku odpadnú.

— Uh, veď to bude mŕtvola! — zakričí ktorýsi.

— Mŕtvola?... Vari máš pod klobúkom? Počúvaj, ako mu srdce klepe!

Všetci sa zohneme, počúvame srdce.

Naozaj, srdce klepe.

— Len mi je čudné, — poviem, — srdce má na pravej strane.

— Nuž vy ste vari spali, keď profesor hovoril: "Každý tisíci človek má srdce na pravej strane!" Tento bude tisíci! — oboria sa ostatní na mňa, nuž radšej stíchnem.

Najstarší z nás začne rečniť.

— Priatelia, teraz máme príležitosť naše vedomosti v praxi použiť. Prvá vec, musíme zistiť totožnosť!

Pri zisťovaní totožnosti vypadne úbožiakovi z pravého vrecka budíček.

Srdce prestane biť.

Najstarší z nás zakričí:

— Vzduch mu do pľúc napumpovať!

Dvaja vyskočia, z bicykla pumpu ukradnú.

No, nič nepomáha.

Úbožiak sa nepreberá.

Napokon, po dlhšej porade sa ustáli — úbožiak je mŕtvola, umrel na zápal slepého čreva.

Stíchneme, hlavy skloníme.

Jeden z nás šiel zatelefonovať do pohrebného ústavu pre truhlu.

Aj dážď sa spustil.

A tu, div-divúci!

Mŕtvola začne sa preberať.

Najprv oči roztvorí, pomaly sa dvíha, na nohy stavia.

Traja slabších nervov ujdú, ďalší štyria na dlažbu odpadnú.

Mne zuby klepocú.

— Čože sa tu ide robiť?

— Azda nevidíte?... Úbožiaka smrteľný kŕč chytil, — povie mi najsmelší.

— Ale veď už umrel!...

— Nie! Pokým človek umrie, potrebuje tri hodiny.

Pozriem na hodinky.

— Chudák, teda už tridsať minút umiera. Ešte dve a pol hodiny!

A umierajúci úbožiak za ten čas vstane, kýchne, mokrú hlavu od dažďa si poutiera.

Vtedy odpadnú ďalší traja z kurzu.

Úbožiak sa pýta:

— A čože sa to so mnou porobilo?

— Ticho, pokoj, rozvahu! Umierate! — povie najsmelší.

— Ale ja?...

— A kto? Už aj si nazpät ľahnite!

— Na poštu sa ponáhľam.

— Na poštu?... Výhovorka! Ľahnúť!

— Nie na poštu, na preverovací úrad!

— Ľahnúť, hovorím!

Úbožiak sa rozplače.

— Uznajte, na povereníctvo vnútra mi treba ísť!

— Vidíte ho, v tranze je! — povie môj smelý druh.

— Ale v akom tranze?...

— Čuš, ľahni si! Za chvíľu prídu s truhlou.

Umrieajúci rozhodí v povetrí ruky, lapá vzduch a raz sa chce na zásobovací úrad rozbehnúť, raz na úrad kde prideľujú byty, raz s lístkom na topánky do obchodu.

Ale môj smelý druh je neoblomný. Drží ho pevne za golier, k zemi ho pritíska.

— Tu budeš ležať, pokým truhlu neprinesú!

Čo má chudáčisko robiť?... Škrípe zubami, občas cez ne precedí:

— Veď sa vám odplatím! Dojedného vás dám pozatvárať!

Napokon, keď umierajúci ani po troch hodinách neumrie, ustálime:

— Úbožiak neumrel, slepé črevo má iba podráždené, srdce má na ľavej strane.

Tí, ktorí pri priebehu tejto udalosti na dlažbu odpadli, sa preberú, ba aj tí dvaja, ktorí to nervove nevydržali a ušli, sa vrátili.

Úbožiak sa posbieral so zeme, odpľul si:

— Počkajte! Na toto vy doplatíte!

S napätím sme sledovali, čo sa bude diať.

A on takto:

— Nepôjdem ani na poštu, ani na preverovací úrad, ani na záso-

bovací, ani tam, kde prideľujú byty, ale rovno na policiu a všetkých vás dám do basy prichlopiť!

Pri týchto slovách sa zapotáca a znovu by odpadol, keby najsmelší z nás nepriskočil k nemu.

— Povedzte, čo vám je?...

— Och, moja hlava, ide sa mi rozsypať!

— Od čoho?...

— Do štátnej služby ma prijali.

— Halucinuje, blúzni! — zakričí náš odvážny druh. — Dajte sa mu chytro amoniaku napiť!

Traja priskočia, napoja ho amoniakom, ostatní mu začnú umelé dýchanie dávať.

Úbožiak sa bráni, kope nohami, rozhadzuje rukami.

A ja?...

Nechcem sa chváliť, lebo hovoria, že som sa narodil na šťastnej planéte.

Pri záchrannej práci som si iba nohu vytkol.

Najhoršie obišiel z nás najsmelší.

Zdanlivo umrel.

Vložil sme ho do truhly, chceli na cintorín vyviezť.

Šťastie — cintorín bol preplnený!

Prečo len sen?

FERO ZOBOR

Dnes sa mi sníval sen,
nejestvovaly diaľky;
dušou sa všade prekleniem
i za ostnaté šranky.
Prala si šaty vo vlnách,
najsladšie šumel sladký Váh.
Voňalo slnko. Štípal vzduch.
Pomedzi prsty žblnkal lúh.
Chodili ľudia a sa smiali,
slobodne hriali sa na výslní.
Búrka už dávno dohrmela v diali
a tvoje líce smialo sa mi v dlani.
Zvonily zvony na kostolnej veži
a fúkal vietor, vietor svieži,
vlasy ti hádzal voľne do čela.
Búchalo srdce, duša horela.
Dnes sa mi sníval sen.
Aké to bolo krásne!
Skutočnosť, ktorú v diaľke zriem,
krváca, bolí strašne.

Najstarší originálny zápis staroslovienskej reči

(Sväto-Emmerámske glosy)

Profesor mníchovskej univerzity Dr. Wilhelm Lettenbaeur uverejnil v "Orientalia Christiana Periodica" (Ročník XVIII—1952, str. 246-269) výsledky svojho nového objavu, ktorý on sám nazval "Sväto-Emmerámske glosy". Našich vedeckých pracovníkov chceme soznámiť s výsledkami objavu W. Lettenbauera, ktorý sa týka práve našej kultúrnej, rečovej a cirkevnej minulosti. V rozprave autora "Eine lateinische Kononessammlung in Mähren im 9. Jahrhundert" treba rozlišovať objektívny popis objavu a jeho vysvetlenie. "Sväto-Emmerámske glosy" ako skutočný objav sú a ostanú objektívnym faktom. Prof. Lettenbauer podal k nim svoje vysvetlenie, ktoré môže byť medzi vedcami predmetom diskusie.

Päť staroslovienskych slov v mníchovskom kódexi

V Mníchove, v bývalej kráľovskej knižnici nachádza sa rukopisný kódex — Cod. lat. Monac. 14008 —, ktorý sa sem dostal za veľkej sekularizácie počiatkom 19. storočia z kláštora sv. Emmeráma v Regensburgu. Ako a kedy sa dostal do Regensburgu, to je otázka, ktorú autor rieši na konci svojej štúdie. Podľa jeho uzáverov kódex sa dostal do Regensburgu z Veľkej Moravy po smrti sv. Metoda a keď tam ešte pôsobili ako misionári mnísi z tohto kláštora, teda možno už v 10. storočí.

V tomto kódexi na foliu 28v objavil prof. Lettenbauer medzi riadkami nie černidlom, ale iba griflíkom do pergamenu vrytých päť staroslovienskych slov. Rozumie sa, že tie vryté slová sú dosť slabo viditeľné a vyžadujú vhodného osvetlenia. Zaujímavé je to, že slovienske slová nie sú písané glagolicou, ale latinkou. Dotyčné miesto znie takto:

XXXV. DE PRIMATU EPISCOPORUM
i s i k u k o m u s d o
Episcopos gentium singularum
scire convenit
quis inter eos primus habeatur quem
i m e t i
velut caput existiment et nihil
b e p o v e l e n i
amplius preter eius conscientiam
gerant...

Čo znamenajú tieto slová?

"isiku" v dnešnej slovenčine znamená "jazyku". Tuná neznamená jazyk ako úd v ústach, alebo reč, ale "národ, gens, ethnos", čo je klasickým výrazom cirkevnej staroslovienčiny, a už tým nám text poukazuje na cirkevné kruhy, v ktorých vznikol. Okrem toho text bol zapísaný tak, ako ho zapisovateľ počul a aké možnosti mal ho latinkou vyjadriť.

"komusdo" zodpovedá cirkevneslovienskemu komuždo, od nominatívu kyjždo, čo v dnešnej slovenčine povieme: každý. "Jazyku komuždo" je datív prisvojovací, čo je obľúbená konštrukcia cirkevneslovienska.

"imeti" zodpovedá cirkevnoslovienskemu iměti, totiž — mať. Prepis mäkkého ě obyčajnou písmenou e poukazuje, že sa tá hláska vtedy tak akosi vyslovovala.

"be poveleni" má byť slobodný preklad "preter conscientiam", a preto dotyčný zapisovateľ chcel zapísať asi "bespoveleni', čo zodpovedá staroslovienskemu bez povelenij, alebo v jednotnom čísle bez povelenija. V dnešnej slovenčine tomu výrazu zodpovedá "bez povelu". No, nie v dnešnom zúženom význame slova — povel, veliť —, ale vo všeobecnom: rozkaz.

Autor ďalej rozoberá týchto päť slov po stránke filologickej a hláskoslovnej, a prichádza k zaujímavým uzáverom pre slovanský jazykospyt a fonetiku. Skúma hlavne zaujímavosti prepisu latinkou, čo nám ukazuje, ako asi zneli tieto staroslovienske slová v ušiach zapisovateľa napríklad isiku, imeti... Z filologického štúdia autor uzatvára, že tieto slová patria do cirkvnoslovienskej reči, k reči, akou sv. Cyril a Metód preložili sv. Písmo a iné posvätné knihy. Zápis teda pochádza z doby cyrilometodejskej. Kódex musel byť aspoň nejaký čas v niektorej slovanskej zemi, a z vnútorného rozboru autor prichádza k uzáveru, že to bola práve Veľká Morava a sídelné mesto sv. Metóda a kráľa Svätopluka.

Vnútorný rozbor

Prvá otázka je, aká je to kniha ten kódex, v ktorom je náš zápis, čo obsahuje. Autor podrobným rozborom dokázal, že je to cirkevnoprávna, čiže káno-

nická sbierka, ktorú vedci poznajú pod menom Dionysiana augmentata a z ktorej sú známe iba štyri staré rukopisy, medzi nimi práve ten náš mníchovský. Z rozboru rukopisu — paleografie — už pred Lettenbauerom iný nemecký vedec B. Bischoff prišiel k uzáveru, že kódex bol písaný asi šiestimi pisármi,

Pozrime si teraz kánon, nad ktorým sú zapísané naše slová: Je to 35., takzvaný Pseudoapoštolský kánon, ktorý hovorí o hierarchickom zriadení a o hierarchickej disciplíne. Slovenský preklad by znel asi takto: "Biskupi každého jazyka (každej zeme) majú vedieť, kto je zpomedzi nich prvý. Toho majú pokladať za hlavu, a nič nemajú robiť bez jeho povelu (vedomia)."

Autor prináša aj grécky text tohto kánonu, a tu zistíme prvé prekvapenie: Staroslavianske glosy nezodpovedajú doslova latinskému textu, nad ktorým sú nadpísané, ale zodpovedajú presne gréckemu textu. Teda ten, kto ich diktoval, alebo napísal, musel byť viacej oboznámený s gréckym originálom, než s latinským.

Kto to mohol byť? Staroslovienský životopis sv. Metoda nás informuje, že sv. Metod na konci života medzi inými knihami prekladal aj grécku kánonickú sbierku zvanú Nomokanon. Odpisy tej knihy zachovaly sa v Rusku a volajú sa Kormčaja knjiga. Najstarší rukopis je z 13. storočia. No, ak porovnáme dotyčné slová v tom rukopise s piatimi slovami v mníchovskom kódexe, zistíme, že si zodpovedajú s malými odchýlkami: namiesto datíva "isiku komuzdo" je genitív "kogoždo jazyka". Náš autor to vysvetľuje tým, že prisvojovací datív je špecifikum cirkevnestaroslovienskeho jazyka. "Imeti" aj tu je to isté — "iměti". Namiesto "bez peveleni" usťjužský rukopis má "bez volě", čo je to isté slovo.

Teda naše glosy musia nejako súvisieť s prekladom Nomokanona. A tu prichádzame ku konečnému riešeniu. Ukazovateľom riešenia nám je jedna veta v liste pápeža Jána VIII. kráľovi Svätoplukovi Industriae tuae z roku 880, keď sv. Metod sa vracal nazpät na Moravu ako ospravedlnený a znovupotvrdený arcibiskup.

V tomto liste naozaj čítame: "Presbiteros vero diacones seu cuiuscumque ordinis clericos sive Sclavos sive cuiuslibet gentis, qui intra provincie tue fines consistunt, precipimus esse subjectos et obedientes in omnibus iamdicto confratri nostro, archiepiscopo vestro, ut nihil omnino preter eius conscientiam agant." Na konci tejto vety pápež cituje doslovne ten istý kánon, nad ktorým sú nadpísané naše glosy.

A keď bol trochu predtým Wichingovi výslovne rozkázal, aby poslúchal svojho arcibiskupa, pápež dodáva "sicut sancti canones docent". A mal na mysli zaiste náš 35. Pseudoapoštolský kánon.

Profesor Lettenbauer problém vyriešil takto. V čase pobytu oboch sv. bratov Cyrila a Metoda v Ríme v rokoch 867-870 bola pápežom Hadriánom II. zriadená samostatná slovanská hierarchia. Ten istý pápež bol asi rozhodol dať Metodovi do rúk ako príručku rímskeho cirkevného práva sbierku Dionysiana augmentata a nie sbierku používanú vo Franskej ríši, aby naznačil nezávislosť slovanskej hierarchie od franskej. Pápež rozkázal teda pisárom v svojej kancelárii zrobiť odpis tejto sbierky. Aby práca pokračovala čím rýchlejšie, kódex bol rozdelený na viac čiastok a asi šiesti pisári prepisovali každý svoju čiastku. V rukopise nášho kódexu vidieť známky náhlivosti. Ten kódex potom priniesol sv. Metod so sebou na Veľkú Moravu. Neskoršie roku 880 priniesol z Ríma aj vyššcitovaný list pápeža Jána VIII. V posledných rokoch dal sa prekladať aj grécky Nomokanon, ako sme už naznačili.

Avšak vzťahy arcibiskupa Metoda ku Svätoplukovi a k Wichingovi sa čoraz, tým viac zhoršovaly, takže podľa niektorých prameňov došlo to tak ďaleko, že Metod musel Svätopluka a Wichinga exkomunikovať. Tomuto konečnému trestu predchádzaly iste viaceré osobné spory a stretnutia medzi nimi. Sv. Metod sa odvolával na autoritu pápežského listu Jána VIII., aby donútil Wichinga k poslušnosti, a zaiste mu prečítal aj vložku "ako to učia posvätné kánony". Wiching a Svätopluk zaiste nástojili, ktoré sú to tie kánony? A vtedy sv. Metod vytiahol svoju rímsku kánonickú sbierku Dionysiana augmentata, otvorli 35. Pseudoapoštolský kánon, ktorý aj pápež citoval v svojom liste, a keďže asi Svätopluk nerozumel latinsky, aby vyzdvihol tie najvážnejšie čiastky kánona, grifíkom napísal tých päť našich slov; a to nie podľa latinského textu, ale podľa textu, na aký sa pamätal z gréckeho

nomokánonu, ktorý v tom čase prekladal. Týchto našich päť slov nepriamo potvrdzuje aj zprávu staroslovienskeho Žitia sv. Metoda o preklade gréckeho nomokánonu do slovienskej reči, ešte za života Metodovho.

Význam "Sväto-Emmerámskych glos"

Zo všetkého, čo sme povedali, autor uzatvára, že našich päť slov bolo do kódexu zapísaných v rokoch 880-885 na dvore Svätoplukovom. Môžme teda s určitou pravdepodobnosťou usudzovať, že tu máme rukopis samého sv. Metoda, alebo aspoň on ho diktoval niektorému svojmu učeníkovi. Ale odhliadnuc od tohto úctyhodného vzťahu k sv. Metodovi, našich päť slov má svoj vedecký význam pre slavistiku.

Spomenuli sme už, že prof. Lettenbauer načrtol zaujímavé vývody hláskoslovné a fonetické. Na konci prichádza k hlavnému uzáveru, že týchto päť slov je doteraz najstarší originálny zápis slovienskej reči. To treba dobre rozumieť. Už z doby zpred r. 880 máme písomné pamiatky v reči slovienskej, lebo texty zachované vo Frizinských pamiatkach vznikly iste už v prvej polovici 9. storočia a sv. Cyril začal svoje preklady bosolužobných kníh r. 863. No, nezachovaly sa nám rukopisy týchto pamiatok. Najstarší rukopis Frizinských pamiatok je asi z druhej polovice 10. storočia (Cod. lat. Monac. 6426) a najstaršie rukopisy Cyrilometodejských literárnych prác iba niektoré sú z 10. storočia a väčšinou až z 11. storočia.

A tak "Sväto-Emmerámske glosy" sú najstarším originálnym zápisom slovienskeho jazyka, ktorý sa až dodnes zachoval.

Vývody a uzávery prof. Lettenbauera zdajú sa byť celkom presvedčujúcimi. Pre našu literárnu históriu jeho objav má veľký význam.

MICHAL LACKO, S. J.

Slovensko na slovanskej výstave

Počiatkom októbra 1953 bol Mníchov svedkom kultúrnej udalosti, ktorá si zasluhuje aj pozornosť Slovákov a Slovanov vôbec.

Nemeckí odborníci, sdružení v Nemeckej spoločnosti pre výskum Východu, mali svoje snemovanie. Časť programu bola v Tuzingu pri Mníchove, časť v samom Mníchove. Medzi najzaujímavejšie prednášky s nášho hľadiska patrily témy o speve ortodoxnej cirkvi a zvlášť referát o vzťahu sovietskeho štátu a ortodoxnej cirkvi od formálnej dohody Stalinovej vlády s moskovským patriarchom. Z tohto prejavu bolo vidno, že napriek propagande, ktorá sa tomuto dorozumeniu robila, podzemné hnutia veriacich nesúhlasily so spojenectvom cirkvi s ateistickým štátom.

Nepomerne väčší význam ako toto snemovanie mala pre nás Slovákov výstava, ktorú pri tej príležitosti usporiadala Bavorská štátna knižnica v Mníchove. Táto bibliotéka je jednou z najbohatších pokladníc slovanských i slovenských kníh v cudzine. Cez vojnu bola poškodená bombardovaním a zničilo sa hodne aj slovanských vecí. Ale napriek tomu slavica tejto knižnice počítajú teraz okolo 70.000 sväzkov.

Na výstave slovanských písomných pamiatok bolo vystavených vyše 600 nových slovanských kníh, medzi nimi aj viaceré vydania terajšieho SAVU v Bratislave. Aj najstaršie slovanské písomnosti boly zastúpené. Medzi inými bol vystavený aj kódex s Frizinskými pamiatkami. (Cod. lat. 6426)

No, pozornosť najviac priťahoval starý latinský kódex — Cod. lat. 14008 —, umiestený v dobre osvetlenej skrinke a otvorený na strane 28v—29. Ide o vzácnu pamiatku, ktorej význam pre slovanskú kultúru bol len pred nedávnom objavený. (Podrobnú zprávu o ňom prinášame v tomto čísle. Red)

Pri tejto príležitosti sa žiada ešte malá poznámka.

Na spomínanej výstave neboly knižné vydania slovenskej emigrácie. Na dotaz, prečo je tomu tak, dali usporiadatelia očakávanú odpoveď: "Nevieme o týchto knihách, nemáme o nich informácií." Inakšie by boli ochotní aj tieto veci zaobstarať a sprístupniť záujemcom. Toto vyznieva ako pripomienka nesplnenej povinnosti pre nás, čo môžeme slobodný kultúrny svet správne informovať o slovenských problémoch.

Š. N.

Poznámky

Dramatická tvorba v exile

Sbor Kanadskej Slovenskej Ligy v Montreali Que., vypísal minulého roku súbeh na pôvodné slovenské drámy. Na súbeh došlo vari sedem hier. Porota sa rozhodla udeliť štyri ceny. Výsledok súbehu bol oznámený na osobitnom slovenskom kultúrnom večierku 24. januára 1954 v Montreali. Treba pochváliť snahu KSL, že vypísaním súbehu povzbudila slovenských dramatických autorov k práci. Zaznamenať treba i to, že vlastne všetci víťazi tohto literárneho súbehu sú noví slovenskí dramatickí autori, ktorí dorástli slovenskej literatúre už v zahraničí.

Výsledok súbehu bol takýto:

Cyril Ondruš. Rastislav. Historická dráma v 3. dejstvách. (Prvá cena)

Autor napísal skutočnú drámu a skutočne historickú hru. Nielen preto, že spracoval látku zo slovenskej minulosti, ale najmä preto, že vedel v dávnej slovenskej minulosti nájsť otázku, ktorá je naozaj silne dramatická. Spôsob spracovania je taký, že nedostáva sa do protivy s historickými skutočnosťami, i keď podanie nemá v každej podrobnosti oporu v prameňoch. Otázka Svätoplukovej zrady má mnoho dramatických stránok a autor vedel ich náležitým spôsobom využiť i zvýrazniť. Osudovú vážnosť a dramatickú účinnosť zdôraznil i tým, že použil viazanú reč. V hre predstavená slovenská minulosť hovorí jasnou rečou dnešnému slovenskému pokoleniu a môže spôsobom skutočne účinným vplývať na diváka. Hru by bolo treba vydať knižne, ale predtým bolo by treba spraviť revíziu niektorých vecí, aby v nej neboly niektoré rušivé anachronizmy.

Ján Doránsky. Stará mať, neopúšťaj nás. Dráma v 3. dejstvách. (Druhá cena)

Hra predstavuje tématický prínos. Autor zachytil v nej duševný život troch kanadsko-slovenských pokolení a poukazuje na rozpätie, akosť a hĺbku životných záujmov týchto troch rozdielnych skupín. Milieu pozná znamenite.

Postavy sú charakterizované dosť šablonovite, ale na vine nie je tak neschopnosť autora, ako skôr prílišný dôraz na tendencie hry, lebo autor chce touto hrou napraviť takmer všetko zlo v kanadsko-americkom živote. Pritom však má hra dobrý spád a to dokazuje, že jej pôvodca môže ešte napísať mnoho cenných vecí. Druhé dejstvo bolo by treba prepracovať, vynechať niektoré vulgárnosti a starej mame vziať z úst tú náradu, že pri samom hrobe odporúča podnikavosť a sporivosť. Umelecky to znehodnocuje jej charakterizáciu.

Ján Martinec. Pašeráci slobody. Dráma v 3. dejstvách. (Tretia cena)

Je to reportáž na spôsob drámy, ale nie dráma v pravom slova smysle. Autor je obdarený viacerými talentami: jeden z nich je smysel pre poetizáciu kontextu, druhý tvorivá fantázia, ktorá rieši aj nevyriešiteľné, tretí smysel pre stavbu dialogu.

Hra má šľachetný a chvályhodný cieľ: predstaviť pred oči krajanského sveta, ako sa uniká z dnešného Slovenska. A treba spomenúť, že tohto cieaľ aj dosahuje. Spád hry je dobrý, charakterizácia postáv presvedčujúca, napätie znamenite budované. Máme však dojem, že autor by vynikol viac ako románopisec, než dramatik.

Dr. Marián Dafčík. A hviezdy zhasly. Dráma v 3. dejstvách. (Štvrtá cena)

Presvedčivý motív z partizánskeho povstania je dramaticky dobre spracovaný. Dej má svoj spád, dramatické zauzlenie a zakončenie. Podčiarknuť treba jednotu času a miesta, ktorá uceľuje celú drámu. Autor dobre narába s psychlogickými momentami. Dráma má i svoju dokumentárnu cenu svedka udalostí, ktoré opisuje. Dialógy sú miestami rozvláčne.

Ináč sa žiada, aby bolo čím viac literárnych dokumentov s podobnou tématikou, aby raz vyvážily všetok humbug, ktorý robia na dnešnom Slovensku s "povstaním" aj v literatúre.

Tento literárny súbeh Kanadskej Slovenskej Ligy len dokazuje, čo by mohly

veľké americko-slovenské organizácie spraviť pre rozvoj slovenskej literatúry v zahraničí, keby každá z nich každý rok vypísala podobné súbehy. Bola by to čestná služba slovenskej kultúre a zarovno najčestnejšia pomoc slovenským spisovateľom za hranicami Slovenska.

Potreba bibliografie

Slovenský kultúrny život od konca druhej svetovej vojny rozvíja sa na takom širokom geografickom priestranstve, že priemerný jeho pozorovateľ už dávno stratil o ňom prehľad. Dnes máme v emigrácii už iba hrstku pracovníkov, ktorí poznajú jeho najdôležitejšie zjavy, ale vari nikoho niet, kto by bol až do podrobností informovaný o všetkom, čo sa tvorí a publikuje v slovenčine na celom svete. Keby sme však aj predpokladali, že sú medzi nami taki dobre informovaní jednotlivci, slovenský život má z nich iba natoľko osoh, nakoľko oni sami sú schopní vo svojej tvorbe spomenuté informácie využiť. Táto postupná strata orientácie má tým väčšie a ťažšie dôsledky, že čím ďalej, tým viac potrebujeme vo svojich prácach pramene, referenčný materiál, štatistické údaje a mnohé iné informácie, bez ktorých si už dnes nemožno systematickú prácu na literárnom, ale najmä na vedeckom poli predstaviť. Každý z našich pracovníkov, ktorý sa podujme na spracovanie nejakej rozsiahlejšej témy, musí si robiť výskum na vlastnú päsť. Pretože mnohým to ani čas, ani prostriedky nedovoľujú, aj práce inak nadaných autorov sú buď podpriemerné, buď pre nedostatok dokumentácie nepokladajú sa za dosť vierohodné v medzinárodnej relácii, ktorá vyžaduje isté štandardy. Preto pokladáme založenie slovenského bibliografického inštitútu v zahraničí za najnaliehavejšiu potrebu dnešných čias. Nakoľko Slovenskej akadémie v zahraničí doteraz nemáme a všetky naše kultúrne ustanovizne sú rozsahom svojej činnosti príliš lokálne, ostáva iba časopis Most, ktorý by mohol v každom čísle uverejňovať (podľa možnosti v osobtinej prílohe) bibliografické dáta. V poradí podľa naliehavosti táto bibliografická príloha mala by obsahovať:

1. Soznam všetkých slovenských časopisov, ktoré vychodia alebo vychodily mimo hraníc Slovenska od roku 1945.
2. Úplný soznam slovenských kníh, ktoré vyšly mimo hraníc Slovenska od roku 1945.
3. Úplný soznam kníh, ktoré vyšly v akomkoľvek jazyku a prinášajú nejaké informácie o Slovensku, alebo sa slovenskej otázky dotýkajú.
4. Soznam dôležitejších článkov od uznávaných autorov v slovenskej i neslovenskej tlači, ktoré sa zaoberajú slovenskými problémami od roku 1945.

Okrem týchto bibliografických údajov potrebujeme soznamy:

1. Všetkých slovenských umelcov a učencov v zahraničí a všetkých slovenskými vecami sa zapodievajúcich umelcov a učencov Neslovákov.
2. Všetkých univerzít, na ktorých sa vyučuje slovenčina alebo iná slovenská vedecká disciplína.
3. Všetkých učených spoločností, seminárov, debatných krúžkov a iných ustanovizní, ktoré sa zapodievajú slovenskou otázkou, alebo sú ochotné nimi sa zapodievať.
4. Všetkých verejných i súkromných knižníc, ktoré či už v osobitnom oddelneí alebo v iných oddeleniach opatrujú slovenské a slovenských vecí sa týkajúce knihy.

. Výťahy katológov týchto knižníc.

6. Soznam múzeí, ktoré majú vo svojich sbierkach predmety so vzťahom na Slovensko a Slovákov.

Keďže v zahraničí nieto nikoho, kto by za nás tieto veci spravil, je nevyhnutné, aby sme sa do nich pustili z vlastnej iniciatívy a pracovníkom, ktorých týmito úlohami poveríme, všetci bez rozdielu pomáhali. J. OKÁĽ

Exil a tvorba

Netreba písať o pomeroch, v akých žijú tvorcovia slovenských kultúrnych hodnôt za hranicami Slovenska. Nechodia medzi ružami, ani na nich nespia. Jednako tvoria. Toľko, koľko môžu. Slovenskí umelci to majú ľahšie. Tvoria zo seba. S vedeckými pracovníkmi je to ťažšie. Tí potrebujú ku svojej práci veľa vecí, ktorých v exile niet, alebo len veľmi málo. Tvorba jedných i druhých nesie sa vo večnom znamení Prius vivere, dein philosophari.

Ide skôr o publikačné možnosti v exile. Tie sú a budú také, akými si ich exulanti–konzumenti slovenských kultúrnych hodnôt, sami vytvoria. Náročná slovenská kniha v exile potrebuje náročných slovenských čitateľov. Nemožno ju natískať večne tým, ktorí ju nemôžu vždy s pôžitkom stroviť. A tak všetko

sa zvrtne na tom, koľko konzumentov v radoch exilu budú mať slovenské kultúrne hodnoty; a to konzumentov platiacich. Pravda, toto zase závisí od sociálnych pomerov, v ktorých slovenský exil žije. Ale veci sa majú nateraz už tak, že by sa malo nájsť v celej slovenskej emigrácii aspoň 500 predplatiteľov či už odborného časopisu, alebo slovenskej knihy literárnej alebo vedeckej.

Napríklad americký slovenský nakladateľ neváhal by vydať čo i každý mesiac slovenskú knihu, keby si bol istý, že 500 kusov z nej určite odpredá. Ale skúsenosti s konzumentami slovenskej knihy v zahraničí sú doteraz také, že nemožno dať nakladateľovi ani takýto prísľub. V záujme pravdy treba povedať, že by malo byť dnes uź dosť exulantov, ktorí by si mohli finančne dovoliť kúpiť slovenskú knihu. Viditeľná kultúrna stopa, ktorú zanechá po sebe slovenský exil, závisí v mnohom ani nie tak od tvorcov, ako od konzumentov. Tí prví plnia svoje poslanie, ako môžu. Je rad na tých druhých.

Vítame zdravú kritiku o Moste

I pri najlepšej vôli nebolo možno redaktorovi v nástupnom čísle povedať všetko, čo Most chce a má byť. Tak, ako víno, i myšlienka čistí sa a dozrieva časom. Preto radi podávame niekoľko úryvkov z listu, ktorý redakcia dostala ako ozvenu na prvé číslo Mostu. Je to i zdravá kritika, i veľmi podnetné návrhy. Dr. Š. N. píše o Moste:

"Je celkom správne, že chce byť tribúnou slovenskej kultúry. Treba tento krok pozdraviť žičlivo! Len sa treba vyhnúť nebezpečenstvu 'ghetta'. Zdá sa totiž byť sociologickým zákonom emigrácie, že zvlášť v otázkach, týkajúcich sa domova, ostáva stáť na stupni, ktorý duchovne vlastnila pri odchode z domu. Niekedy je tomu tak dokonca aj v postoji ku svetovej kultúre."

"Pokiaľ ide o Most, bolo by treba uhádnuť správne vyváženie polarity medzi tým, čo je naše od zrodu, a tým, čo bude patriť ku slovenskej kultúre naším záujmom, naším strovením."

"Jedna-dve základné štúdie, to by azda stačilo. Od týchto základných štúdií treba žiadať odbornosť a hĺbku. Príspevky, ktoré majú ráz novinárskych článkov vari len jesto kde uverejniť aj mimo Mostu. V tomto ohľade by som zdôrazňoval potrebu svetovej orientácie a svetovej úrovne. I naše slovenské problémy — kultúrne, sociálne, politické maly by sa riešiť na základe odborného poznania svetovej problematiky v danom odbore."

"Mám rád poéziu i krásnu literatúru. Ale treba venovať pozornosť aj iným druhom umenia. A keď jestvuje len jedna tribúna pre slovenskú kultúru, treba byť spravdolivým ku všetkým kultúrnym oblastiam. Priekopnícke sociologické veci, štátoprávne a politické (pravda, bez anachronického dokazovania Slovákom, že sú Slováci), filozofické... veľa tu čaká! Bolo by sa treba vyporiadať aj s otázkou komunizmu, ktorý neznamená — aby som opakoval slová Berďajeva — len zničenie našich existencií, ale svetový problém."

Redakcia si je vedomá všetkých týchto otázok a ťažkostí. Ich riešenie je ale otázkou času a trpezlivosti; najmä vecou prispievateľov. Časopis nie je len dielom redaktora. Jeho úroveň a jeho charakter musia byť výrazom úrovne a charakteru jeho prispievateľov. Pritom treba uvážiť, v akých sociálnych a kultúrnych pomeroch žijú dnes slobodní tvorcovia; že sú roztratení po všetkých svetadieloch; že sú tu prekážky priestoru a času; že fyzicky bolo priam nemožno dať sa so všetkými hneď do styku (čo i len listovného). V záujme veci i od nich sa žiada, aby nečakali na osobnú výzvu, ale hlásili sa sami so všetkým dobrým, čo majú v ume i v srdci. Na zakončenie azda zase len toto: láska a trpezlivosť, objektívna služba spoločnej veci.

M. ŠPRINC

Mladí básnici

Mladí alebo začínajúci básnici v exile majú tú nie najšťastnejšiu príležitosť, že im denná tlač bez ťažkostí a bez kritického výberu uverejní ich verše.

Most chce privinúť aj mladých alebo počínajúcich básnikov. Nech pošlú svoje verše. No mladí autori musia mať odvahu prijať aj kritiku, bez ktorej nieto pokroku ani v básnickej tvorbe. Ako spravodlivosť, i dobrá poézia má zaviazané oči a pri konečnom hodnotení pozná iba hodnotu a nehodnotu. Od svojich adeptov vyžaduje nielen tvorivú básnickú iskru, ale aj formovú dokonalosť remesla. Učňovské roky s prípadnými trpkosťami sú zákonom aj v poézii. Každý básnik ich musel prekonať. Kto sa dal nimi znechutiť a prestal písať poéziu, nebolo ho škoda ako básnika.

Knihy

Nové pravidlá slovenského pravopisu

Pravidlá slovenského pravopisu s pravopisným a gramatickým slovníkom. Vydala Slovenská akadémia vied v náklade 100.000 výtlačkov v novembri 1953. Strán 408. Cena viaz. 15 Kčs.

Prvé úradné Pravidlá slovenského pravopisu, vydané Maticou slovenskou v pražskom Štátnom nakladateľstve, rozobrali sme v obšírnom posudku v septembrovom čísle Slovenských pohľadov roku 1931, kde sme sa postavili proti nepotrebným hláskoslovným, tvaroslovným a slovníkovým dvojtvarom, proti zámernému počešťovaniu spisovnej reči a proti narúšaniu dobrých pravopisných a gramatcikých zvyklostí, čo vyvolalo nebývalý záujem verejnosti o spisovný jazyk a dalo ideologický podklad vyhláseniu slovenských spisovateľov a valnému shromaždeniu Matice slovenskej dňa 12. mája 1932, ktoré odmietlo schváliť Pravidlá a naložilo Jazykovému odboru, aby prichystal opravené vydanie, zodpovedajúce dobrej slovenčine. Slovensko vtedy jednotne a dôrazne naznačilo Prahe, že nie je už ochotné trpieť úradný český tlak na slovenčinu. Na jeseň 1932 košickí Slováci nám umožnili vydávať mesačník Slovenskú reč, ktorá sa o rok neskôr stala orgánom Matice slovenskej a usilovala sa záujem verejnosti podoprieť konkrétnou prácou za očistu slovenčiny, aby sa znalosti najdôležitejších poučiek o správnom jazyku staly samozrejmosťou. Za niekoľko rokov sa jazykospytcom sdruženým pri Slovenskej reči podarilo poodstraňovať zo spisovnej slovenčiny veľkú väčšinu cudzôt a vykoľajený stroj spisovnej reči dostať znovu na pravú cestu, na cestu ku slovenskosti. Táto úspešná činnosť bola možná len vďaka celej verejnosti, ktorá vo veciach slovenčiny bola jednotná, lebo si dobre uvedomovala alebo tušila, že práca a boj za každé slovo, ba za každú hlásku, je zároveň bojom za každú skyvu chleba, za každú piaď dedovizne, na ktorej raz chceme rozhodovať sami bez cudzieho poručníctva. Hravo bolo odrážať surové útoky nežičlivcov slovenčiny, pretože sme išli po ceste, vyznačenej Bernolákom, Štúrom, Czamblom a Škulétym, pretože za nami stála tradícia a vôľa národa, pričom našou snahou bolo iba poskytnúť prístupné jazykovedné dôvody širokým vrstvám verejnosti, aby sa aj ona mohla cieľavedome zúčastniť na pestovaní národného jazyka a obraňovať jeho podstatu. V tie časy Andrej Hlinka v jednom z úvodníkov Slováka, v ktorom sa zastal našej činnosti, napísal medziiným toto: Slovenčina je paládium slovenského národa, čím chcel zdôrazniť, že slovenčina je najväčšou zárukou a oporou národa, alebo ako to inými slovami už pred ním vyslovil Ľudovít Štúr: Slovenčina je život náš...

Od roku 1933 Jazykový odbor Matice slovenskej na mnohých pracovných zasadnutiach rokoval o jednolivých pravopisných problémoch, pritom našou úlohou bolo, jednak prichystávať materiál, jednak zisťovať stanovisko našich verejných činiteľov, aby opravené Pravidlá slovenského pravopisu prípadne nenarazily na nesúhlas. Niekoľko ráz na návštevách u Andreja Hlinku bola reč o radikálnych opravách pravopisu, t. j. o odstránení ypsilonu vôbec. Bol proti tomu, lebo chcel "svojho Hviezdoslava" čítať v takej slovenčine, na akú bol privyknutý. Dr. Jozef Tiso, čo sa týka pravopisu, mi povedal pri odhalení pomníka Štúrovho v Bánovciach: Quiaeta non movere, čiže zaužívanými tvarmi nehýbať. Podobne Martin Rázus sa vyslovil proti radikálnym zmenám v pravopise. A dokonca svojho času minister poľnohospodárstva Dr. Milan Hodža sľúbil Správe Matice slovenskej, že bude za opravené Pravidlá, ale nemohol nám dať záruku, že pražská vláda ich uzná za úradný pravopis. V súkromných rozhovoroch s prednými našimi básnikmi, spisovateľmi a vedcami prišiel som k záveru, že radikálna oprava pravopisu by mohla spôso-

biť rozčesnutie jednotného úsilia za dobrú slovenčinu, ale okrem toho museli sme počítať s tým, že valné shromaždenie Matice slovenskej roku 1932 poverilo síce Jazykový odbor opravou Pravidiel, no nie radikálnou zmenou celého pravopisného systému. Napokon pravopis nie je len vecou jazykovedcov, lež celej verejnosti, pričom neraz mimojazykové dôvdoy mávajú rozhodujúci vplyv. Majúc toto na zreteli, v matičnom Jazykovom odbore sústredili sme sa na odstraňovanie cudzôt zo spisovnej reči a na môj návrh prijaly sa tieto závažnejšie, číro pravopisné zmeny: 1.) jednotne písať množné číslo minulého času, napr. ženi robili, deti spievali atď., lebo to značí podstatné obľahčenie (hlavne v úradoch pri diktátoch); 2.) s genitívom viazať len predložky z a zo a s inštrumentálom s, so, čím by sa odstránily časté chyby, ako: s hľadiska a z hľadiska, so stanoviska a zo stanoviska atď.; 3.) predpony s- a so- písať podľa skutočnej výslovnosti, t. j. zobrať, zbierať, zdierať, zodrať, zložiť, zvážať atď.; 4.) označovať dlhé samohlásky vo vžitých slovách cudzieho pôvodu, napr. agronóm, agronómia, anatóm, anatómia, filológia atď., aby bolo čím menej rozdielov medzi správnou výslovnosťou a pravopisom. Všetky tieto zmeny značily podstatné obľahčenie pravopisu bez porušenia tradičnej pravopisnej sústavy a preto ich Jazykový odbor Matice slovenskej prijal ešte pred rokom 1938, ale v Slovenskej reči sme o tom nepísali, lebo sme nechceli odvádzať pozornosť od ustaľovania slovníka a frazeologie, keďže čisto ortografické zmeny možno ľahko zaviesť kedykoľvek, proti tomu ťažko sa napravajú vkorenené chyby v slovníku a skladbe.

Poverený Jazykovým odborom sostaviť a do tlače prichystať opravené Pravidlá slovenského pravopisu predložil som v septembri 1938 Správe Matice slovenskej slovníkovú časť Pravidiel, sostavenú aj podľa zásad vyššie spomenutých, koncom decembra bola vysádzaná už aj úvodná časť, takže koncom januára 1939 mohli sme rozposlať ukážkové výtlačky Pravidiel všetkým členom vedeckých a umeleckých odborov Matice slovenskej, ako aj predným slovenským spisovateľom a vedeckým pracovníkom, nakoľko neboli členmi odborov, s prosbou, aby posúdili elaborát. Okrem drobných pripomienok vyslovili súhlas s opravenými Pravidlami, teda aj so zmenami, ktoré sme spomenuli vyššie. V marci 1939 Jazykový odbor ešte raz preskúmal ukážkový výtlačok a pripomienky k nemu a koncom marca 1939 zástupcovia Správy Matice slovenskej, a to: správca MS a predseda jej Jazykového odboru Dr. Jozef Škultéty, tajomník MS J. C. Hronský a referent Jazykového odboru Dr. H. Bartek, mohli už predložiť ministrovi školstva na schválenie opravené Pravidlá. Nie je teraz na čase rozvádzať príčiny, ktoré zavinily, že Matica slovenská mohla vydať opravené Pravidlá až na jar roku 1940, aj to bez vyššie uvedených úprav, čo by boly značily veľké obľahčenie pravopisu. Možno právom predpokladať, že r. 1945 bol by býval pokus o návrat ku Pravidlám z r. 1931, keby Pravidlá z r. 1940 boly bývaly uzákonily spomenuté obľahčenie pravopisu, ktoré je nielen zdôraznením svojského charakteru slovenčiny, ale aj odchýlkou od pravopisných zvyklostí českých. Povereník školstva síce chytro sa ponáhľal vymenovať komisiu na opravu pravopisu, ale darmo menili jej členov, nevedeli sa nijako dohodnúť, a preto Pravidlá slovenského pravopisu z roku 1940 platily až do 31. decembra 1953. Týchto trinásť rokov stačilo na upevnenie pravopisných, tvaroslovných, syntaktických a najmä slovníkových zvyklostí v duchu dobrých tradícií spisovného jazyka, takže Komisia na vypracovanie nového vydania Pravidiel slovenského pravopisu, vymenovaná Sborom povereníkov, ktorej hlavným redaktorom bol Dr. Štefan Peciar, ako aj Komisia na záverečnú úpravu Pravidiel, v ktorej boli aj dvaja českí "poradcovia", nemohly pohýbať pevnou budovou spisovnej slovenčiny, lebo je už taká mocná, že aj bez bývalých spolupracovníkov Slovenskej reči nebolo možné v závažných veciach narušiť smer vývinu spisovného jazyka, naznačený prvými ročníkmi Slovenskej reči, Pravidlami slovenského pravopisu z roku 1940 a mojou Správnou výslovnosťou slovenskou z roku 1944, ktorá dostatočne prichystala budúce možné pravopisné zmeny, naznačiac možnosti reformovať pravopis podľa skutočnej výslovnosti. A keďže Komisia na vypracovanie nového vydania Pravidiel slovenského pravopisu musela sa preukázať i nejakou činnosťou, nejakými väčšími pravopisnými zmenami, mohlo sa tak stať iba v duchu zásad, ktoré sa už vžily v spisovnej reči, a preto Komisia siahla po ukážkovom výtlačku Pravidiel z januára 1939, vybrala z nich tie pravopisné zmeny, ktoré minister Sivák neschválil a ktoré by Matici slovenskej

nikdy nebolo schválilo pražské ministerstvo školstva. Takýmto činom sa stalo, že pravopisné zmeny, preskúmané pred rokom 1938 Jazykovým odborom Matice slovenskej a prijaté predstaviteľmi slovenského kultúrneho a vedeckého života v januári a februári 1939, schválil teraz Sbor povereníkov a predložil verejnosti na znak úcty k národnému jazyku a na dôkaz starostlivosti režimu o dobrú slovenčinu, pričom hlavný redaktor nových Pravidiel Dr. Štefan Peciar po neveckých brýzgačkách na našu prácu vychválil zásluhy svojej Komisie týmito slovami: "V novom vydaní Pravidiel slovenského pravopisu sme uplatnili výsledky najnovšieho bádania o slovenčine. Pri spracúvaní nových Pravidiel slovenského pravopisu sme vychádzali z teoretických smerníc, ktoré dal marxistickej jazykovede J. V. Stalin vo svojich geniálnych prácach Marxizmus a otázky jazykovedy a Ekonomické problémy socializmu v SSSR. Opierajúc sa o Stalinovu poučku, že "prechod jazyka od starej kvality k novej nedeje sa náhlym zvratom, zničením jestvujúceho jazyka a utvorením nového, ale postupným hromadením prvkov novej kvality, teda postupným odumieraním prvkov starej kvality", vyhýbali sme sa akýmkoľvek radikálnym zmenám v pravopise a neopodstatneným zásahom do spisovného jazyka. V podstate sme nemenili doterajší pravopis a jeho základný princíp."

Nuž je to naozaj podarená vec, keď sa najsamprv nadáva na "puristicky orientovaných jazykovedcov, prisluhovačov ľudáckeho separatizmu", ale s najväčšou bezočivosťou sa prijmú nimi prichystané zmeny a vyhlási sa to za jazykovedu v duchu geniálnych prác J. V. Stalina, a to všetko len preto, že je to pohodlné a že intelektuálna krádež nevyžaduje námahy, čo sa dá ľahko vysvetliť u človeka ako Dr. Peciar, ktorý je teraz riaditeľom Ústavu slovenského jazyka Slovenskej akadémie vied v Bratislave, ale na ktorého sa pamätáme ešte z čias, keď ako študent nitrianskeho gymnázia podpísal a dal uverejniť vyhlásenie proti Matici slovenskej. Bolo to vtedy, keď slovenských študentov zo škôl vyhadzovali pre slovenčinu a keď úradníkov prenasledovali pre Maticu slovenskú. Bolo to vtedy, keď sa ozvalo svedomie celého Slovenska a keď všetci slovenskí akademici z Vojenskej akadémie v Hraniciach napísali list vernosti Matici a poslali ho p. správcovi Škultétymu. Študent Peciar už vtedy išiel svojou cestou. Bola veľmi krivolaká, taká krivá, ako je jeho pomer ku spisovnej reči slovenskej. Miesto toho, aby zo slovníkového materiálu Slovenskej akadémie vied a Matice slovenskej povyberal dôležité slová a väzby, čo vyžaduje veľa roboty, obľahčil si jednoducho vec a autoritatívne vyhodil z pravopisného slovníka množstvo typických slovenských slov, len aby sa zapáčil "poradcom", ktorí ani po slovensky nevedia. A hoci v ľudovej demokracii má sa sprístupňovať masám spisovný jazyk, Peciar povyhadzoval pri cudzích slovách rovnoznačné slovenské slová, čím podstatne sťažil robotu žiakov, učiteľov a profesorov, napr. Pravidlá z roku 1940 pri slove a b d o m i n á l n y maly b r u š n ý, pri a b r e v i a t ú r a s k r á t e n i n a, s k r a t k a, pri a b s o l u t i z m u s s a m o v l á d a atď., atď. Podľa neho pravopisný a gramatický slovník obsahuje vyše 43.700 slov, čo však je menej než v Pravidlách z roku 1940. Náš diktátor neváhal vyhodiť zo slovníka napríklad slovo h e j a mnohé iné svojské slovenské slová! V úvode sa chváli, že "Pri budovaní socializmu v našej vlasti obohatila sa slovenčina stovkami nových termínov a výrazov, ktoré sa dnes každodenne používajú." Lenže každý sa môže presvedčiť, že Peciar dal do slovníka iba niekoľko nových slov, hoci je na tisíce odborných termínov (napr. prírodovedeckých, technických atď.), ktoré maly mať miesto v pravopisnom slovníku, a to tým skôr, že sa už za Slovenskej republiky daly možnosti sbierať slovníkový materiál. Osobitnú kapitolu tvoria Peciarom vpašované dvojtvary a trojtvary tak v hláskosloví ako v tvarosloví, napr. c t n o s t n ý, č n o s t n ý aj c t n ý, n a p ä ť i n a p n ú ť, n a p ä l i n a p o l atď. Neviem si vysvetliť, že sa zavádzajú chybné tvary Č i e r n o h o r e c, Č i e r n o h o r k a, č i e r n o o k ý, č i e r n o v l a s ý atď., hoci Slováci vždy hovorili a písali len Č e r n o h o r e c, Č e r n o h o r k a, č e r n o o k ý, č e r n o v l a s ý atď. Ak členovia Komisie pre (správne je: na) vypracovanie nového vydania Pravidiel slovenského pravopisu nevedeli obrániť správne tvary, ktorých pôvod by mal vedieť každý začiatočník v slavistike, tak je to naozaj veľmi trápnym dôkazom úpadku jazykovej kultúry.

Keby sme chceli podvrátiť všetky chyby v podrobnostiach, potrebovali by sme na to niekoľko čísel Mostu. Znalosť spisovného úzu dobre osvetľuje tento prípad: Pravidlá na str. 197 výslovne uvá-

dzajú, že nominatív množného čísla je klasici, lež v úvode (na str. 6) sa píše "klasikovia našej literatúry". Hoci "kolektív" Ústavu slovenského jazyka Slovenskej akadémie vypracoval návrh na Pravidlá, hoci sa o návrhu veľa "diskutovalo" a hoci sedemnásti znalci slovenčiny, medzi nimi Havránek a Trávníček, ktorí ešte po slovensky nenapísali ani slova, dôkladne museli prezrieť aspoň úvodnú časť, jednako nezbadali chybný nominatív plurálu "klasikovia", nehovoriac o štylistickej kostrbatosti niekoľkých viet už na prvej strane úvodu.

Za nové Pravidlá je zodpovedný ich hlavný redaktor Dr. Št. Peciar, ktorému išlo o nájdenie cestičiek bližšie ku češtine, a preto pod rúškom správnej pravopisnej opravy, o ktorej sme hovorili vyššie, pokúsil sa otriasť ustálenými zvyklosťami dobrého spisovného úzu. Preriedil spisovný slovník, povnášal množstvo tvaroslovných dvojtvarov, kdetu záškodnícky narušil jazykovú správnosť, len aby otriasol vypestovaným jazykovým citom (viď vyššie nemožné tvary "čiernooký, Čiernohorec"), zámerne vynechal dobré slovenské slová, ktoré vysvetľujú a nahrádzajú cudzie slová, ktorých význam nie je známy ľudovým vrstvám, heslá nevhodným spôsobom rozšíril, napr. slová odvodené od slova cukor v Pravidlách z roku 1940 majú 14 riadkov, lež tie isté slová v nových Pravidlách majú 23 riadkov, čím slovník rozsahom síce robí dojem, ale v skutočnosti počtom slov nedosahuje slovník Pravidiel z r. 1940. Slovom je to veľmi nedbalá robota, ktorá nie je prejavom lásky ku slovenčine, ale dôkazom kultúrneho úpadku, lebo je prirodzené, že po dlhom časovom odstupe, teda roku 1953 mohlo sa pri trocha dobrej vôle predložiť verejnosti lepšie dielo, než boly Pravidlá roku 1940. Dokonca ani s číro typografickej stránky nové Pravidlá sa nevyrovnajú Pravidlám z r. 1940. Ľudový ornament na väzbe knihy má pravdepodobne zakryť jej neľudový a neslovenský obsah.

V dobe národného úpadku v spisovnom jazyku sa prejavuje odklon od podstati, ba stáva sa, že sa zabudne i na úlohu spisovného jazyka, ako o tom svedčí stanovisko Martina Hattalu, podľa ktorého spisovná slovenčina má slúžiť za most nazad ku češtine, proti tomu Dr. Samo Czambel zastával stanovisko, že spisovná reč slovenská "môže mať len jeden srozumiteľný a odôvodniteľný cieľ: slúžiť za most ku vzdelaniu ľudu slovenského" (citujem zpamäti). Peciar skryto sa pokúša ísť v stopách Hattalových, no slovenskí "puristi" išli a pôjdu za Czamblom, lebo iba zdôrazňovaním svojskostí v jazyku môžeme sa dostať k základom slovenskosti.

Ostáva ešte odpovedať na otázku, aký postoj by mali zaujať zahraniční Slováci k novým Pravidlám slovenského pravopisu? Prijať pravopisné zmeny alebo nie?

Treba hľadať podobný prípad nášmu u iných národov a vyvodiť z toho poučenie. Svojho času cárska Akadémia náuk prichystala opravu ruského pravopisu pod vedením akademika Šachmatova, ale cár za vojny odmietol schváliť reformu, ktorú si neskôr revolúcia prisvojila, no ruskí emigranti ešte dlhé roky vo svojich vydaniach užívali tvrdý znak a iné balasty starého pravopisu, až napokon prijali "boľševický" pravopis, ktorý bol vlastne dielom buržoáznej Akadémie. Za ostatnej vojny azda nebolo na čase prijať väčšiu zmenu v slovenskom pravopise, lež po dlhých úvahách a rokovaniach prichystali sme ju dávno pred vojnou, a to bez akéhokoľvek cudzieho tlaku, a keďže ide o obľahčenie pravopisu, mali by sme ju prijať, a to tým skôr, že číro pravopisné zmeny v nových Pravidlách slovenského pravopisu, t. j. fonetické písanie predpôn s-, so- ako z-, zo- atď. nemajú nič spoločné s komunizmom, lebo niet marxistickej jazykovedy ako niet ani marxistickej matematiky alebo fyziky. Konečne novopečení veľkí ideologovia marxizmu z úvodu ku Pravidlám slovenského pravopisu ani si dôkladne nepreštudovali Stalinove jazykovedné úvahy, ktorých základné princípy sú správne, lebo sa shodujú s tradičnými zásadami europsko-americkej jazykovedy. Stalin chcel iba skončiť s neplodným jazykovedným smerom prívržencov akademika Marra, ktorý pod titulom marxizmu aplikovať chcel na bohatý spisovný jazyk ruský poučky, čo si vylúštil na podklade istých zaostalých, primitívnych ázijských jazykov, čím ťažko poškodil rozvoj ruskej jazykovedy.

George Bernard Shaw mal tak rád anglický jazyk, že odkázal značnú časť svojho majetku na výskum anglického pravopisu so želaním, aby sa našla cesta na obľahčenie anglického pravopisu, ktorý sa tak veľmi líši od výslovnosti.

Myslím, že sa zásadne musíme stavať za každú takú pravopisnú zmenu, ktorá značí obľahčenie a ktorá sprístupňuje

spisovný jazyk čo najväčšiemu počtu, lebo to je smer vývinu spisovnej slovenčiny, ale aj cesta ku zdemokratizovaniu spisovného jazyka, na ktorej sa bude pokračovať i v budúcich pokoleniach, keďže jazyk je živý organizmus, ktorý sa rozvíja v súvise s rozvojom národa. Naše pokolenie žije na prahu obnoveného národného života, ktorý sa ešte napino nerozvinul. Prežili sme už nejeden otras a prídu ešte boje politické, kultúrnopolitické i kultúrne, ako to už býva vo spoločnosti, ktorej vývin nezastal. Ide len o to, aby sa bojovalo o veci rozumné a osožné celku. Nik nemôže dokázať, že boje za čistotu slovenčiny, započaté 12. mája 1932 v Matici slovenskej, boly škodlivé. Naopak, spisovná reč sa vybrúsila a ustálila, a dostala takú úroveň ako nikdy v minulosti, no musíme mať ustavične na pamäti, aby sme sa nedostali na bočnú cestu so spisovnou rečou a aby sme sa nedali vykoľajiť záškodníkmi našej národnej veci.

Cudzie nálepky s nových Pravidiel slovenského pravopisu poodpadujú razom, až sa Slovensko zbaví cudzieho poručníctva. Nateraz bolo by správne prijať to, čo je dobré v nových Pravidlách slovenského pravopisu, ale odmietnuť množstvo tvaroslovných dvojtvarov a chybných slov, ktoré sa do nich dostaly nie pod tlakom Moskvy, ale pod tlakom Prahy, lež v mene Stalinovom. Túto zodpovednú prácu pokúsim sa spraviť v krátkom čase, lebo sa všeobecne pociťuje potreba dôkladnej rukoväti spisovnej reči, ktorá by okrem pravopisných a gramatických pravidiel obsahovala obšírny normatívny slovník.

DR. H. BARTEK

O Tisovom odkaze

Jozef Paučo. Tisov odkaz. Úvahy. Jednota Printery: Middletown, Pa. 1953. Str. 96. $1.00.

Po cennej knihe Dr. Polakoviča slovenská politická literatúra, ktorá vykazuje nedostatok "najmä v kritickom rozbore slovenských politických osobností a ich základných myšlienok" — ako spomína v predhovore k tejto knihe Dr. Jozef Kirschbaum, dostáva hodnotný prínos v knižnom shrnutí článkov Dr. Jozefa Paučo. Literatúra o Dr. Jozefovi Tisovi množí sa jak v reči slovenskej, tak aj v cudzích rečiach. Osobnosť Dr. Tisu nie je len hybadlom a inšpiráciou konania v slovenskom spoločenstve doma a v zahraničí. Ale ako boj slovenského národa v prítomnosti, i ona presahuje tradičné pole politiky.

Podľa nášho náhľadu historická rázovitosť prezidenta Slovenskej republiky nespočíva v prínose celkom nových politických myšlienok. Ich novota sa vyníma skôr len v okolnostiach, v ktorých Slováci žili. So stránky náukovej čerpal Dr. Tiso svoje zásady z prirodzeného práva. V prostredí, presiaknutom požiadavkami národného imperializmu, štátoprávnymi a etnickými fikciami (akým bolo politické ovzdušie Uhorska najmä po roku 1867 a ČSR od jej jestvovania), rozumovosť a spravodlivosť, vyvierajúce z prirodzeného práva, môžu sa pozdávať novotou; tým neslýchanejšou, čím väčší je rozpor medzi spravodlivosťou a jestvujúcimi pomerami.

Životné dielo Dr. Tisu možno v jeho celosti vysvetľovať ako poukazovanie na pravé chápanie ľudskej spoločnosti, predovšetkým štátu. Vrátiť štátu i s jeho úlohami jeho pravé poslanie v správnom začlenení s cieľami človeka; dôsledné uskutočňovanie tohto chápania štátu — to je to historicky nové v životnom diele nášho prezidenta.

Pri čítaní knihy Dr. Pauču, napísanej štýlom neobyčajne šikovného novinára, ťažko sa ubrániť dojmu, ako by autor hľadal túto alebo tej blízku formuláciu. Autor je bezpochyby hodnoverným tlmočníkom lásky Slovákov k svojmu prezidentovi a jeho kniha je vyznievaním tejto lásky slovenského vlastenca a rozborom osobnosti a diela Dr. Tisu. Záber citový nemá len hodnotu dokumentárnu. Vrúcnosť autorovho vyznania (str. 81 a iné) dáva tušiť, akou hybnou silou v konaní Slovákov je prezident Tiso ako vzor, ku ktorému sa národ vinie s láskou a vďačnosťou. Rozbory rozličného rozsahu sa nájdu vo všetkých kapitolách. Autor v nich dokazuje zriedkavú čnosť politických spisovateľov: statočnosť v podávaní skutočností.

Kapitoly Svojská Tisova politika, Dr. Jozef Tiso a 14. marec, Vrcholný Tisov cieľ: jednota národa, sa nám zdajú najlepšími. Posledná z týchto kapitol vyžadovala by si podrobnejšieho prepracovania. No autor pri rozsahu tejto knihy nemal to zaiste v úmysle. Dr. Paučo chce sa dívať na slovenské pomery nezaujate (str. 32, 35, 41 a iné). Kapitola Sme generácia tisovská, ako aj iné kapitoly, ktoré sa s touto vecou zapodievajú, vyznievajú spontánne ako program

slovenského pokolenia, ktoré dnes hýbe politiku Slovákov. S praktického hľadiska táto kapitola je najpodnetnejšia. Ukazuje, koľko práce a štúdia bude ešte treba, aby osobnosť prezidenta Slovenskej republiky popri bohatej a plodnej citovej stránke bola začlenená ako základ do sústavne premyslenej a spracovanej ideológie slovenského národa. To nemôže spraviť jednotlivec, ale nie sme príliš nároční, keď sa nádejíme, že tisovské pokolenie túto úlohu splní.

Kniha Dr. Pauču je pekným prínosom na tomto poli. Predovšetkým pre vrúcne priznávanie sa k duchovnosti, ktorej podľa vzoru Dr. Jozefa Tisu podriaďuje autor aj oblasť politiky, dnes takmer výhradne ovládanej prvkami mocenskými, hospodárskymi a inými obmenami výlučného panstva hmoty nad človekom.

DR. KAROL MURÍN

Náboženská lyrika

Miloš K. Mlynarovič. Testament Kráľa sŕdc. Básne. Vydal Rev. Ján J. Lach. Buenos Aires: 1954. Str. 78. $1.50.

Kľúčom ku každej poézii je básnik sám; ako subjekt tvorivého poznania. Toto je napokon pravé a jediné meno pre každú skutočnú poéziu. Úlohou kritika by malo byť: stotožniť sa s prúdom a procesom tvorivého poznania básnikovho. Len tak môže zmerať jeho hĺbku, intenzitu a jeho osobitné črty. Od skutočnosti, ktorá naráža na básnikovo srdce, závisí špecifikum jeho poézie.

"Hľadím do tajov, skúmam svet pod clonou, / záhady hľadám bytia ľudského..." — takto začína Mlynarovič túto svoju sbierku poézie. Kto hľadá záhady ľudského bytia, nevyhnutne prichádza k tajomstvu bolesti a k tajomstvu vykúpujúcej lásky. Ak je básnik kresťan, na míkvych križovatkách bolesti a lásky stretáva Muža bolesti a lásky, Krista; a to Krista na kríži. Všetky záhady nášho ľudského jestvovania slievajú sa do tajomstva lásky vykúpujúceho a trpiaceho Krista.

Večne sa opakujúca výkupná obeť Kristova; jej tušené ozveny v svete nadprírody a jej dozvuky v ľudských srdciach; to jednostajné pokúšanie sa zmocniť tohto tajomstva a zarovno i večná bezradnosť človeka pred ním; napokon mlčanie s Ukrižovanou Pravdou — to sú základné tóny tejto Mlynarovičovej poézie.

"Hrob zatvárajú. Cesta ľudstva dnes
sa skončila,
hrob zapečatia; nesmrteľná nádej
žitia sníva v ňom,
a anjel bielym krídlom stiahne
lampu sveta potichúčky,
nechže si Pravda zbičovaná odpočinie
v lôžku kamennom." (Str. 78)

Mlynarovičov Testament Kráľa sŕdc je vlastne básnickým vyspievaním katolíckej liturgie; cyklov jej tajomstiev, v ktorých sa opakuje tajomne, ale skutočne nevýslovná dráma ľudského vykúpenia. Je to vyspievané Evanjelium; namáhavá cesta básnikova preniknúť k jeho tajomstvám; putovanie v oblastiach, kde obyčajne musí mlčať logický rozum, ale kde pokorná láska odovzdane spieva. Takáto poézia rodí sa iba z modlitby a rozjímania. Je to pekná, čistá, prežitá a pravdivá náboženská poézia. Jej bohatá symbolika zprístupňuje čitateľovi výšky, na ktorých sa pohybuje.

Nie je síce radno prorokovať o básnikoch, čo a ako budú písať. V básnikoch sa nikdy nič definitívne nekončí. Ale tak sa nám pozdáva, že touto knihou priblížil sa Mlynarovič ku tým svojim osobným vrcholkom, odkiaľ sa možno dívať iba do dolín; na nižšie polohy básnického poznania.

Každý spisovateľ ponesie si do Jozafátskeho údolia svoje knihy. Blažený básnik, ktorý bude môcť držať v hrsti sbierku čistých náboženských veršov ako je Testament Kráľa sŕdc.

M. ŠPRINC

Claudelova Krížová cesta

Paul Claudel. Krížová cesta. Preložil Karol Strmeň. Nákladom Slováka v Amerike. Chicago, Ill.: 1954. Str. 16.

Básnik Karol Strmeň urobil záslužný čin tým, že nám dal druhý (po E. B. Lukáčovi) slovenský preklad známej Chemin de la Croix vynikajúceho francúzskeho básnika Paul Claudela. Počin vhodný s hľadiska poznania autora i pre osobitné položenie nášho slovenského spoločenstva.

Claudel viac ráz rezolútne vyhlásil, že nie je a nechce byť literátom, čo mieni svojimi dielami vzbudzovať v čitateľovi alebo divákovi čisto estetické zážitky a prenášať ho do sfér prirodzeného krásna. Jediný cieľ všetkej jeho tvorby je podať pomocnú ruku bratom v boji s nepriateľmi spásy. Od Tete d'Or, cez Annonce, Partage de Midi až po

Soulier de Satin jeden a ten istý sujet: ukázať ako sa uskutočňuje v rozmanitých okolnostiach spása nesmrteľnej duše. Skrátka boj ľudskej slobody s milosťou Božou, ktorý by sa dal vhodne ilustrovať scénou boja patriarchu Jakuba s anjelom. Kalvárska dráma je stredom ľudských dejín. Čo predchádzalo, bolo prípravou na ňu, čo nasleduje, dostáva plný smysel iba vo svetle Golgoty. Krížová cesta stavia nás razom na miesto, s ktorého jedine možno vidieť vo správnej perspektíve rozsiahle dielo Claudelovo.

Stat crux dum volvitur orbis! Slovenský znak vyjadruje jasne, aký mali postoj k tejto ústrednej udalosti ľudských dejín naši predkovia. Znak kresťanstva nad troma kopcami mal premnohé kópie po všetkých kútoch našej podtatranskej vlasti. Kopce i rázcestia, námestia i útulné zátišia na okraji hájov, okrem kostolov, boly vždy miestami, kde sa národ kajal, prosil a ďakoval. A cítil sa tam tým lepšie, že pod krížom nachádzal svoju nebeskú Matku — Sedembolestnú. Synovské city k nej sprevádzajú Slovač roztúlanú po šírom svete. Kto z nás nebol svedkom hlbokého pohnutia, čo sa zmocňuje sŕdc Slovákov i Sloveniek, spievajúcich dojímavú pieseň: O, Mária bolestivá, naša ochrana?

Dávajúc do rúk slovenského exilu podarený preklad Claudelovej Krížovej cesty, Strmeň s bratským pochopením ponúka prostriedok, čo by nám pomohol víťaziť nad pokušeniami k malomyseľnosti.

Prekladateľ pristupuje k originálu s vedomím, že aj tuná platí: Littera occidit, spiritus est qui vivificat. A drží sa dôkladne a správne tejto zásady. Neviaže sa otrocky k francúzskej predlohe, ale vystihuje priliehavo a v lapidárnych veršoch do slovenského rúcha prevádza ideove hutné stránky pôvodiny. O tom niet pochyby, že Karol Strmeň narába majstrovsky slovenským slovom a vie vytvoriť a do rytmiky zladeného celku zasadiť nejednu originálnu perlu našej reči. Rýmy sú poväčšine spontánne, lahodné a nijako nenarúšajú ani myšlienkový ani rytmický tok periódy; naopak, neraz vhodne zdôrazňujú významný detail.

Čo sa týka verša, neslobodno zabúdať, že Claudel nepočíta slabiky, ako žiada alexandrín, ale riadi sa rytmom respiratórnym, ktorého základom je menlivý tikot srdca a dýchania. S hľadiska významového neraz iba naznačuje namiesto toho, aby presne vyslovoval svoju myšlienku, ponechávajúc na čitateľa, aby ju domyslel a dotvrdil naznačené.

Zdá sa mi, že na rozdiel od Lukáča, ktorý sa menej odklonil od originálu a ponechal svojmu prekladu akýsi liturgicko-slávnostný ráz, Strmeň obliekol Krížovú cestu do rúcha pospolitej vravy v tom smysle, že ju priblížil čo najviac bežnému výrazu, takže každý čitateľ vychutná a pochopí hĺbku a krásu nábožensky jedinečného textu. Ak teda Lukáč je slávnostnejší, Strmeň nás razom vovádza do zvyčajného tempa, takže všetky výjavy svetodejinnej drámy sú nám akoby na dosah ruky a srdce i um dostávajú v primeranej forme dosť prvkov, aby sa naladily na tón autora a precítily s Mužom bolesti kruté fázy jeho obety. Prekrásne sú stanica IV., VI. a X.

Nakoniec niekoľko poznámok. Lukáč i Strmeň prekladajú v VII. stanici v 3. "milieu de notre vie" prostredie nášho života; správnejšie, myslím, by bolo stred (moment v polovici) nášho života; cf. Partage de Midi. — V X. stanici je vynechaný riadok 20. Tamže, verš 6. "l'homme de douleur" (vir dolorum, Iz. 53, 3) preložené stonajúci brat; azda výraznejšie by znelo tradíciou ustálené muž bolesti — trpciaci Mesiáš. XI. stanica, verš 11: Voici Elie sur le mort qui se couche — zmierajúci Eliáš (Lukáč: Eliáš nad smrťou) nevystihuje smysel textu, ktorý naráža na vzkriesenie syna vdovy zo Sarefty (III. Kráľ., XVII, 17-24).

Veríme že jadrný a milý preklad Strmeňov privedie nejednu veriacu dušu na kráľovskú cestu, po ktorej kráčali Spasiteľ, sprístupní jej intenzívne precítenie jeho utrpenia, a tým v nemalej miere zaslúži sa o jej mravné obrodenie. A to mu bude bezpochyby odmenou nie najmenšou.

JOZEF VAVROVIČ

Nové básne M. Šprinca

Mikuláš Šprinc. Na Floride sám. Cleveland: vydal Rev. Ján J. Lach. 1953. Str. 48. $1.00.

O Mikulášovi Šprincovi sme svojho času napísali, že je básnikom barokovým, a potvrdzuje to aj jeho nová sbierka básní. Smysel pre plnosť formy a obrazov, gesto dramatickej skratky a neskrotná výbušnosť, ktorá bez rozpakov

rozbije obraz i myšlienku za cenu vystupňovaného efektu, to sú rozhodne znaky barokového umelca. No svedčí o tom aj oscilácia medzi večným a časným, medzi milosťou a slabosťou, medzi milosrdenstvom Božím a krutosťou nášho ducha.

Autor nám nadarmo hovorí: "Neradno sa tu zožierať, / nerozumejú stromy žiaľom; / nechávam smútky, problémy / politikom a kráľom" (34). Na Floride sám nie je sbierka únikovej poézie ani poézie čistej (ktorá by bola len a len poéziou). Je to básnický komentár k jeho vlastnému srdcu. Nie je náhoda, že autor tak často hovorí o svojom srdci; "srdce" je kľúčový výraz jeho slovníka. Keď sa pýta: "Kto ťa len, srdce moje, unesie, / kto ťa len udrží, / keď nevieš dávať pozor?" (45), naznačuje tým aj časť svojej vnútornej drámy, napätie, ktoré vzniká medzi túžbou po dokonalosti a láskou k časnej, vždy nebezpečnej kráse. V tej istej básni ("Prechádzka") prichádza k záveru, ktorý je takmer kľúčom k celej jeho tvorivej osobnosti: "Len kráčaj, srdce moje, k perleťovému večernému nebu; západy slnka sú jak smädné púšte" (45); dôraz je na obraze "smädné púšte", ktorý sa rozširuje v komplex: "čo vysloviť si nevedelo ešte, / veci čo v tebe chvejú sa jak lúče, / do seba bezbolestne vstrebú". Teda rezignácia a zároveň i vzdor večne mladého srdca.

Túto poéziu nebude milovať nik, kto sa do nej nezačíta so všetkou pozornosťou a sústredenosťou, aby ju napokon vnímal takmer autorovými očami a ušami. Len taký čitateľ pochopí všetky jej súvisy a protiklady; prečo raz básnik hovorí: "Mlč, básnik, nehýb sa, / buď jedno s bielym leknom; / svoj obdiv s jeho dychom spoj / a nechci vedieť veľa" (40), čo by mohol byť úvod k antiintelektuálnemu postoju, a prečo takmer v každom verši robí pravý opak; prečo zdôrazňuje drobnosti a efemérne vonkajšie krásy floridskej prírody a obratom ruky premení ich na symbol svojho duševného stavu; ako súvisí potlačovaná beznádej s tropickou oslavou dobroty Božej. Nová lyrika Mikuláša Šprinca je výrazom veľkej životnej múdrosti, ale nehľadajte v nej logický poriadok a chlad suchého filozofa; jej klíma je skôr pascalovská a mauriacovská než tomistická, jej stred je v múdrom, pritom však dynamickom srdci, ktoré prekonáva tieseň, všednosť a nespočetné straty života. Hovorí to aj sám s istou barokovou kŕčovitosťou: "Tu na pobreží v piesku bielom ako múka / rekviem spievam za tým, čo bolo raz krásne; / kriesim to zúfalo ako matka mŕtve dieťa, / poslednú kvapku života žmýkam zo srdca, / aby to všetko ožilo aspoň na tomto pobreží." (24) A ožíva minulé i budúce, aby Šprincovu floridskú samotu obohatilo o spoločenstvo dokonalých tvarov.

KAROL STRMEŇ

A True Christian Humanist

Hviezdoslav. Bloody Sonnets. Translated from the Slovak by Jaroslav Vajda. Obrana Press, Inc. Scranton, Pa.: 1950. $2.00.

According to E. Gilson in his L'Ecole des Muses, it is the duty of a muse simply to be a muse, that is, to elicit responses in the bemused which are conductive to creation. The muse of Hviezdoslav, the great poet of the post-Sturian period in Slovakia, was a free slavdom, a cause for which he dedicated his life and which occasioned some of his greatest poetry.

At the beginning of the first World War, Hviezdoslav, fearful that all the progress that had been made toward the creation of a free slavdom would disappear in the maelstrom of violence and hatred engendered by the conflict, wrote the Bloody Sonnets, which Karol Strmeň in the penetrating and informative introduction describes as "a passionate protest against senseless spilling of blood." In sonnet after sonnet, Hviezdoslav builds up his case against this useless carnage, which to him is destructive of all values and culture built so laboriously over the centuries. Five of the thirty-two sonnets are devoted to the cause of slavdom, and it is of interest to note that for all his devotion to slavdom, Hviezdoslav did not believe in the merger of the Slav nationalities, but rather in their separate existence as autonomous nations. He rebukes Pushkin, the Russian poet, who urged the union of all Slav entities into the Russian current, with these words:

> You erred, my Pushkin of the lofty
> mind,
> Sick as you must have been with
> discontent,
> To urge our Slav-streams to be
> confluent

And drain into a Russian sea
combined,
Or see that ocean bed dry up.

The sonnet, an unusually difficult poetic form to employ, Hviezdoslav used with forceful vigor, as the Bloody Sonnets prove. The skill with which he joins the swell of the octave to the subsidence of the sestet to produce one continuous meditation is a marvel of poetic inspiration.

The translation was admirably done by Jaroslav Vajda, who deserves special mention in this instance, since the peculiarity of Hviezdoslav's poetic forms, so rich in dialect and idiomatic expression, does not lend itself to facile interpretation.

The Bloody Sonnets deserve a reading, especially in our day, when true Christian humanism is threatened the world over by Communism, which already has enslaved almost the whole of Europe. If the poet is a man speaking to men, then Hviezdoslav has a message of the great pertinence to all of us. FABIAN ROLINCE, O.S.B.

A Slovak Inventor

Stephen J. Palickar. A Pictorial Biography of Rev. Joseph Murgas. Published by the Murgas Memorial Foundation. Wilkes-Barre, Pa.: 1953. 83 Pp. $2.50.

Once again the claim of Father Murgas to fame as o 'pioneer inventor in wireless telegraphy and radio' is brought forth in a brief illustrated copy compiled by Mr. Stephen Palickar who has been a contributor of articles on Slovak personalities and topics for many years. His most recent volume, a modest but invaluable contribution to the history of the Slovaks in America, is that of the highlights in the life of a remarkable priest.

Most interesting pages from a scientific viewpoint are those devoted to highly technical sketches of his inventions that led to the discovery of modern radio. These are graphic proofs of the authenticity of Father Murgas' experiments that produced successful, though primitive and imperfect, instruments for the transmitting of messages by air. Moreover, the U. S. Patent Office has on record as of May 10, 1904, No. 759,826, the radio priest's patent of the "Method of Communicating Intelligence by Wireless Telegraphy."

Photostatic copies of the New York Tribune's May 7, 1905, issue in which the report of the invention of wireless telegraphy by Father Murgas, as well as of the New York Herald, March 13, 1903, show that the versatile Slovak priest was confident he had discovered the method of sending message by air. Added proofs of the important discovery are the pictures of the transmitting and receiving towers that were erected by the pioneer inventor of the radio whose admirers dispute the exclusive claim of Marconi in the field of radio transmission.

Father Murgas was also a first-rate artist, which is also recorded in the pictorial study. A number of his paintings are illustrated in Palickar's book of less than 100 pages. His versatility was shown further by a lifetime hobby of collecting butterflies. His collection of hundreds of well mounted specimens is now in King's College, Wilkes-Barre, Pa.

There is one criticism of the fine volume. Although the patrons of the publication of this very welcome work deserve to be commended, it must be said that the last dozen pages of the book do not belong in the same volume. Registration of the fact that the Pennsylvania Slovak Union sponsored the publication would have sufficed. Then, too, there should have been a better typographical setup in the first part of the book. It would have added immensely to the attractiveness of the invaluable volume. On the whole, however, both the editor and publishers are to be congratulated for an important historical edition that will be found in every college, university and public library in America — thanks to the author and the Pennsylvania Slovak Union.

ANDREW PIER, O.S.B.

Svedectvo ostáva

"CZECHOSLOVAKISM" versus AMERICANISM. An exposé of the pro-Soviet "Czechoslovak National Fronters" in the Council of Free Czechoslovakia. By Philip A. Hrobak. Published by the Slovak League of America, 1953.

V roku 1861 na veľkom shromaždení pod martinskými lipami prijali Slováci Memorandum, ktoré vypracoval Štefan Marko Daxner ako súhrn základných požiadaviek slovenského národa. Kým

požiadavky martinského Memoranda znova formulované vo viedenskom Memorande predkladal biskup Štefan Moyses cisárovi a kým sa tieto požiadavky maly stať predmetom rokovania v uhorskom sneme, zatiaľ uhorské úrady staraly sa o to, aby tieto slovenské požiadavky umlčaly. Túto úlohu mali vykonať richtári slovenských dedín protestnými akciami. Takéto akcie organizovaly sa potom častejšie, aby sa dokázalo, že história sa opakuje. A opakuje sa podnes. Nielen na Slovensku, ale aj v Amerike.

Slovenská Liga v Amerike na svojom 33. kongrese v Milwaukee, Wis., 28. apríla 1953 prijala Memorandum, adresované prezidentovi a kongresu Spojených Štátov. V tomto Memorande, ktoré veľmi starostlivo sostavil predseda Slovenskej Ligy Filip Hrobák, a ktoré i svojím obsahom i svojou formou zodpovedne a dôstojne tlmočí program Slovenskej Ligy v otázke štátnej samostatnosti Slovenska, sú vyslovené túžby slovenského národa. Memorandum Slovenskej Ligy je a ostane vážnym dokumentom, ktorý potvrdzuje, že Slovenská Liga v Amerike vedela tlmočiť vôľu slovenského národa, keď národ sám len svojím hlbokým odporom proti jarmu poroby dával na javo svoju túžbu po slobodnom živote.

Memorandum zásluhou kongresmana Alvina M. Bentley bolo uverejnené aj v Congressionalnom Recorde.

Nie menej vážnym a veľmi zaujímavým dokumentom je a ostane list, ktorý v mene Rady slobodného Československa okrem jej predsedu Zenkla podpísal Dr. Jozef Lettrich a Dr. Juraj Slávik. Cieľom tohto listu bolo znehodnotiť Memorandum Slovenskej Ligy v Amerike. Celkom tak, ako to robili richtári slovenských dedín po prijatí pamätného Memoranda na slovenskom národnom shromaždení pod martinskými lipami.

I tento list, adresovaný kongresmanovi Alvinovi M. Bentley, zjavil sa v Congressionalnom Recorde.

Na tento list obšírnu odpoveď napísal predseda Slovenskej Ligy Filip Hrobák, ktorý všetky tvrdenia zástupcov Rady slobodného Československa podrobne rozobral. Táto vyčerpávajúca odpoveď predsedu Slovenskej Ligy sa do Congressionalneho Recordu nedostala, ale bola v plnom rozsahu uverejnená v Jednote i v Slovenskej Obrane. Táto práca bude cenným prameňom, lebo svedčí nielen o obdivuhodnej pohotovosti, ale i o bohatých vecných znalostiach predsedu Slovenskej Ligy.

Tieto tri dokumenty tvoria obsah knižočky, ktorú vydala Slovenská Liga v Amerike.

Nie je zvykom referovať o politických brošúrach v kultúrnom časopise. Ale "Czechoslovakism" versus Americanism nie je obyčajná politická brošúrka. Je to publikácia, ktorá obsahuje vzácny historický materiál.

F. HRUŠOVSKÝ

Slováci a panslavizmus

Hans Kohn. Pan-Slavism. Its History and Ideology. Published by University of Notre Dame Press. Notre Dame, Ind.: 1953. Pp. 320.

Medzi anglicky písanými dielami, ktoré sa dotýkajú Slovenska, kniha uznaného odborníka v stredoeuropských problémoch, profesora Hansa Kohna, je z tých málo odborných prác, publikovaných na americkom kontinente, ktoré si zasluhujú pozornosť Slovákov plným právom. A to nielen preto, že objektom analýzy a odborného výkladu tohto diela je panslavizmus, idea nerozlučne spiata s kultúrnym prínosom Slovákov do myšlienkového sveta Slovanov, ale v prvom rade pre úctu k vedeckej pravde, s akou autor píše o predmete samom ako aj o Slovákoch a slovenskej otázke.

Popredné vedecké autority a časopisy na tomto kontinente hodnotily knihu ako prvé a najkompletnejšie dielo o panslavizme v anglicky písanej literatúre; a týmto kniha aj nesporne je. Po obsiahlom, vedecky spracovanom diele Dr. A. Fischela Der Panslavismus bis zum Weltkrieg, je vlastne vôbec prvým dielom, ktoré podáva analytický a syntetický pohľad na myšlienku panslavizmu a opiera sa pritom o znalosť pôvodných prameňov, čo autorovi bolo umožnené nielen znalosťou slovanských rečí, ale aj dlhým pobytom v prostredí viacerých slovanských národov. V pomere k nemeckým a francúzskym úvahám a rozborom panslavizmu štúdia profesora Kohna má pritom aj tú prednosť, že nemá tendencie protislovanskej, ako je tomu do istej miery u Dr. Fischela, ani nadšenia obdivu francúzskych slavistov (L. Léger, A. Mousset, Anzel a i.), ale pomerne triezvo analyzuje a hodnotí význam všeslovanskej myšlienky a jej predstaviteľov. Jej ďalšia prednosť je v sledovaní panslavizmu a jeho vývoja až po

dnešné dni, kedy táto veľká idea deväťnásteho storočia bola použitá a zneužitá sovietskym Ruskom na ciele, ktoré sú v diametrálnom rozpore s tendenciami zakladateľov panslavizmu.

Prirodzene, ani profesor Kohn nemohol na 320 stranách svojej knihy rozobrať vo všetkých jeho aspektoch tak složitý zjav, ako je panslavizmus a jeho vplyv na kultúrny vývoj jednotlivých slovanských národov. Tak obišiel pohľad sociologický ako aj filozofický a metóda spracovania je blízka stredoeuropským historickým školám, najmä nemeckým, pod vplyvom ktorých napísal autor aj svoje ostatné vedecké práce. Aj v skladbe knihy sú nedostatky v pomere, koľko miesta venuje zjavom prvoradým a koľko podradným. Hodnota jednotlivých kapitol je tiež rozličná. V celku dielo je však hodnotným prínosom do literatúry o panslavizme.

Cieľom týchto poznámok je skôr poukázať na toto dielo vzhľadom na jeho časté referencie k Slovensku, ako podať vyčerpávajúce hodnotenie odbornej stránky knihy. Vyzdvihnúť treba, že autor nepodľahol českým tendenciám, v americkej literatúre reprezentovaným hlavne v knihách prof. Roučka, Tomsona, Kernera atď., ktoré buď neberú na vedomie jestvovanie slovenského národa a jeho osobitnej kultúry a jazyka, buď tieto zmalicherňujú. Preto prof. Kohna "the Slovak nation, with its own literary language, was definitely established" už v prvej polovici minulého storočia (Kohn omylom uvádza rok 1847 namiesto 1844). Ani Kollára a Šafárika nezaraďuje do českej literatúry, ako to robí napríklad ešte aj Seton-Watson (A History of the Czechs and Slovaks), ale cituje vlastné Kollárove výroky, podľa ktorých "Kollar explained the leadership (in the Slav movement) assumed by the Slovaks" a význam Kollára a Šafárika v slovanskom svete hodnotí takto: "The two Slovak spokesmen of Pan-Slavism found a willing echo in all the Slav peoples. For they expressed, in the familiar mood of the period, a general belief in historical progress, in a bright future, in the advent of some great spiritual manifestation, and a new era for mankind which would establish for ever the basis of liberty, peace and hapiness." (Str. 18)

Pomer slovensko-český rozoberá prof. Kohn zvlášť s obdivuhodným taktom a objektívnosťou, čo je tým pozoruhodnejšie, že rástol v českom prostredí. Len na dvoch-troch miestach akoby nekontrolovane badať ozvenu respektíve vplyv českých prameňov. Ináč popri knihe Dr. R. Ingrima After Hitler Stalin, dielo Pan-Slavism je v pohľade na Slovákov a slovenskú otázku najbližšie pravde zo všetkých novšie vydaných kníh anglosaskej literatúry, ktoré sa dotýkajú Slovenska. DR. J. KIRSCHBAUM

Slovensko, politická individualita

Jozef A. Mikuš. La Slovaquie. Individualité Politique De L'Europe Centrale. Paris: Centre De Documentation Internationale. 1952. Pp. 32.

Nie je ľahko na pomerne málo stranách predstaviť svetu Slovensko, jeho národ, jeho dejiny; vystihnúť jeho duchovné črty, jeho osobitnosť. Táto francúzska knižočka Dr. Jozefa A. Mikuša splnila túto ťažkú úlohu do takej miery, že ostane vzorom, ako priblížiť Slovensko a Slovákov cudzojazyčnému svetu. Takéto informačné dielko nemôže byť preťažené nijakými podrobnosťami, ale na druhej strane každá črta na obraze, ktorý chce podať, musí byť jasná, výrazná a vystihujúca podstatné.

Autor výstižne rozdelil dielko na tri kapitoly. Už ich nadpisy hovoria veľa cudzincovi. Prvá sa volá Individualizácia Slovenska a v nej je reč o zemepise, dejepise a demografii Slovenska. Najzávažnejšia je ale druhá kapitola, ktorá hovorí o osobnosti slovenského národa. V nej sa Dr. Mikuš zaoberá s podstatnými, bytostnými črtami slovenského charakteru, ktoré ho odlišujú ostro od iných národov; najmä od národa českého. Je tu reč o slovenskom národnom sebavedomí, o slovenskej duchovnej esencii, o reči, náboženstve, mentalite slovenskej, ako aj o osobitnom slovenskom smysle pre skutočnosti. Rozvedenie týchto vecí je ozaj čímsi novým v našej politicko-historickej literatúre. V poslednej kapitole je reč o dnešnom politickom probléme Slovenska. Boj slovenského národa o svoju štátnu samostatnosť je logickým dôsledkom jeho jestvovania ako etnického, geografického a duchovného celku, ktorý sa chce uplatniť v stredoeuropskom priestore. M. Š.

Zaznamenávame

Vatikánska Katolícka encyklopédia o Slovensku

Od roku 1949 vychádza vo Vatikáne rozsiahle a významné vedecké dielo — Katolícka encyklopédia (Enciclopedia cattolica). Ide o moderný katolícky náučný slovník, ktorý je, pravda, napísaný v talianskej reči, ale ďaleko presahuje hranice talianskeho katolicizmu. Zahrnuje celú šírku katolíckeho, teda svetového života. Podáva predovšetkým veci číro náboženské. No vyporiaduva sa aj so všetkými zjavmi, ktoré maly a majú s katolíckym náboženstvom súvis. Informuje o všetkých teologických odboroch, o filozofii, o sociológii, o prírodných vedách, nakoľko sa dotýkajú kresťanskej filozofie alebo teologických otázok; slovom o všetkom, čo tvorilo a tvorí bohatú náplň katolicizmu. Prácu usmerňuje osemčlenné predsedníctvo, ktoré rozdelilo látku encyklopedie na 40 oddelení a vedelo sdružiť potrebné množstvo odborníkov pre jednotlivé vedecké disciplíny nielen zpomedzi Talianov, ale zo všetkých katolíckych národov. Dielo je venované sv. Otcovi Piovi XII. Vyšlo už 10 svázkov. Očakávajú sa ešte dva svázky a prípadné doplnky.

Tešíme sa tomuto dielu ako katolíci, lebo katolícka veda sa v ňom predstavuje primerane dnešným potrebám. Ale sme mu radi aj ako Slováci. Keď listujeme jeho veľkými svázkami, stretávame sa s početnými článkami, z ktorých žiari úplná objektívna pravda o slovenských veciach a láska ku slovenskej katolíckej minulosti a prítomnosti. I keby sme pod týmito článkami nečítali mená slovenských autorov, poznali by sme, že musia pochádzať zo slovenského pera. Slovenské informácie o Slovensku vyvažujú aj zčiastky neúplnú informovanosť cudzích autorov, ktorí v tom istom diele píšu o niektorých úsekoch nášho katolíckeho života.

Od slovenských autorov defiluje pred nami celý rad článkov: Bratislava, Košice (pod heslom Cassovia) a Košickí mučeníci, Furdek, Hlinka, Hollý, Jasov, Kmeťko, Kultúra (časopis), Levoča, Banská Bystrica (pod heslom Neosolio), Nitra, Osvald, Prešov, Rožňava, Rudnay, Slovensko (okrem zemepisu, ktorý napísal taliansky autor, sú tu state o slovenských dejinách, o cirkevnom zriadení na Slovensku, o slovenskom posvätnom umení, o Slovákoch v Amerike, o školstve; článok o slovenskej literatúre na žiadosť jeho talianskeho autora zadelila redakcia pod heslo Cecoslovacchia), Spiš, Šaštín. Posledné svázky ešte prinesú články o Trnave, o Tisovi, o Zobore. Príspevok o A. Hlinkovi napísal K. Sidor. Zprávu o Košických mučeníkoch vypracoval P. Bajan, S. J. Všetky ostatné články pochádzajú od P. Michala Lacku, S.J., ktorý má najväčšiu zásluhu na tom, že sa Slovensko v najnovšej Katolíckej encyklopédii tak úplne predstavuje pred svetovú katolícku verejnosť.

O slovenských veciach píšu aj neslovenskí autori, a to v článkoch o Andrássym (rožňavský biskup), o Bernolákovi, o slovenskej literatúre, o sv. Cyrilovi a Metodovi, o Pázmánym a o zemepise Slovenska. Nesporne aj to je prínos, keď nás cudzí poznajú natoľko, že môžu o nás v zásade správne informovať. Žiada sa však k niektorým článkom, ktoré napísali o Slovensku do Katolíckej encyklopédie cudzí autori, niekoľko vecných poznámok. Dejiny slovenskej literatúry sa začínajú až Bernolákom. Od tej doby podávajú vyčerpávajúci prehľad slovenskej literárnej tvorby až po literatúru našej najnovšej emigrácie. Ale radi by sme tam tiež mali aspoň zmienku o najhlavnejších literárnych pamiatkach zpred Bernoláka ako je Ostrihomský rituál z roku 1625 so slovenčinou stredného Slovenska, Katolícky spevník z r. 1655, Szentiványiho polemické spisy z r. 1700 a 1710 ako aj kamaldulský preklad Písma sv. Zpráva o Bernolákovi je pristručná a zakladá sa len na Vlčkových dejinách slovenskej literatúry a na úvode ku talianskemu prekladu

Kukučinovho románu (Cronaca della casa triste). Pohľad na slovenské udalosti z r. 1939 v článku o dejinách ČSR je jednostranný a nezachytáva celú šírku slovenského vývoja. Na šťastie sa záujemca môže všestrannejšie informovať aj o tomto úseku slovenského života v článku o slovenských dejinách. V zemepise Slovenska sa nesprávne udáva počet obyvateľov a nezodpovedá celkom poradie dôležitosti slovenských miest, nakoľko sa za Bratislavou uvádza hneď Komárno.

Keďže sa materiál pre encyklopediu veľmi rozrástol, redakcia musela niektoré heslá vynechať. Z pôvodne plánovaných hesiel o slovenskom katolicizme vypustili články o Moysesovi, o Murgašovi (slovenskom kňazovi v Amerike), o Jánovi Nádašim, S. J., o Radlinskom a o Rosskoványim. Je nádej, že sa tieto veci dostanú do doplnku.

Početné fotografie na viacerých miestach spestrujú údaje o Slovensku. Pri hlavnom hesle (Slovacchia) je vhodná mapka. Bratislava sa predstavuje primaciálnym palácom s výhľadom na hrad. A. Hlinka sa nám prihovára so svojho portrétu. Z Levoče sú dva zábery: farský gotický kostol s renesančnou radnicou a známa madona z Levočskej hory. Košický dóm sv. Alžbety a košický jezuitský kostol, letecká fotografia nitrianskeho biskupského sídla, spišská katedrála sv. Martina so spišským hradom, farský kostol v Banskej Bystrici, kremnický pomník Najsv. Trojice s kostolom v úzadí v dobrom grafickom prevedení sprítomňujú nám vzácne miesta katolíckej kultúry na Slovensku. Zo svojráznych drevených cirkevných stavieb prináša encyklopedia fotografie zvonice z Novohradu — Haliča, rím. kat. kostola v Javorine, a gr. kat. kostola v Nižnom Orlíku. Na samostatných obrazoch možno obdivovať mohutný hrad Devín a zachovalý Trenčín. Pohľad na tatranské hrebene je ukážkou z našich prírodných krás. Slovenské ľudové umenie nám sprítomňujú fotografie ženského i mužského kroja z Čičman a vyrezávané kríže z detvianskeho cintorína. Pri článku o Tisovi bude fotografia z jeho procesu.

Práca autorov, ktorí píšu v Katolíckej encyklopédii o Slovensku, a sú to okrem uvedených výnimiek práve slovenskí autori, predstavuje cennú službu slovenskej veci. Pri hodnotení tohto kultúrneho činu treba jeho význam vidieť predovšetkým v tom, že katolícke Slovensko predstavujú na najzodpovednejšom mieste, v strede katolíckeho sveta, vo Vatikáne svetovej kultúrnej verejnosti prevážne práve slovenskí autori. Znamená to v prvom rade správny pohľad na našu domovinu. Ale nie menej dôležité je vystúpenie slovenských autorov so solídnou vedeckou prácou v radoch svetových vedeckých pracovníkov. Keď si kriticky uvedomujeme, koľko slovenskej energie sa v cudzine odčerpáva na neodborné a nesolídne politikárčenie, treba povedať, že práca našich krajanov v Katolíckej encyklopédii má okrem kultúrneho významu aj mravný dosah. Poukazuje ako treba plniť dôležité úlohy v záujme slovenskej veci v cudzine. Len prospieť by nám mohlo, keby sme pred cudzinou vykonali čo najviac práve na poli náboženskom a kultúrnom, keby naši študenti skutočne študovali aj napriek veľkým utečeneckým ťažkostiam, keby naša inteligencia prenikala na inonárodné a medzinárodné kultúrne fóra.

Prednosťou článkov slovenských autorov v Katolíckej encyklopédii je zručnosť, s akou podávajú pod spomenutými heslami informácie o mnohých veciach, pre ktoré nebolo možno pre nedostatok miesta napísať zvláštne články. Napríklad P. M. Lacko, S. J. píše o Bratislave. Veľmi vhodne sa pri tom zmieňuje aj o významnom hrade Devíne a o pútnickom mieste Mariánke. Keď píše o Nitre, o Banskej Bystrici, neuspokojuje sa so štatistikami o cirkevných udalostiach, ale uvádza aj význačných cirkevných predstaviteľov.

Nie je ľahké uverejňovať slovenské veci v cudzej reči; zvlášť, keď treba počítať s toľkými nárokmi, ako tomu bolo v Katolíckej encyklopédii, kde bol napríklad okrem samozrejmej prísnej vecnosti veľmi závažným požiadavok stručnosti. Máme všetky tieto ťažkosti na zreteli, keď chceme kriticky preskúmať prácu slovenských autorov v najnovšom katolíckom náučnom slovníku. Tieto poznámky nechcú ani najmenej ich prácu znehodnotiť, ale len poukázať na možné zlepšenie pri obdobných prácach v budúcnosti.

V článku o Nitre sa hovorí o najvýznamnejších biskupoch tohto najstaršieho slovenského biskupstva. Nespomína sa pri tom sv. Bystrík, ktorého zavraždili pri pohanskej maďarskej vzbure r. 1074. Biskup–mučeník–svätec nesporne patrí na čelo významných nitrianskych biskupov. Toto nedopatrenie odstráni člá-

nok o Zobore, kde je zmienka aj o sv. Bystríkovi. Kiež by sa boly daly umiestniť o sv. Bystríkovi i o iných našich svätcoch zvláštne heslá, ako tomu je pri Košických mučeníkoch!

V najhlavnejšom článku o Slovensku hneď za heslom Slovacchia nasleduje stručný prehľad našich dejín. O Slovensku sa spomína, že je historickou krajinou strednej Europy a jeho história sa začína vypočítavať rokom 906, od kedy vraj bolo čiastkou Uhorska. Bolo treba uviesť už v tomto stručnom prehľade, že Slovensko bolo dávno pred utvorením Uhorska na javisku stredoeuropskej histórie. Bolo predsa časťou ríše Samovej a hralo významnú úlohu v ríši Veľkomoravskej. V stati o slovenských dejinách sa, pravda, tieto skutočnosti udávajú. Ale práve pre cudzinu by bolo veľmi potrebné uviesť ich hneď v celkovom historickom prehľade. V dejinách nespomína autor zvláštne postavenie Slovenska po roku 906, ani osobitné slovenské údelné kniežactvo po jeho začlenení do Uhorska v XI. storočí.

Pod heslom Spiš by sa bola dobre vynímala zmienka o vynikajúcich spišských biskupoch. Nemala vystať zpráva o biskupovi Pyrkerovi, zakladateľovi učiteľskej preparandie (r. 1819), na ktorej sa hodne uplatňovala po jej založení slovenčina. Na každý spôsob bolo treba spomenúť terajšieho biskupa—väzňa, Jána Vojtaššáka.

Medzi fotografiami sú až tri obrazy slovenských cirkevných drevených stavieb. Tieto stavby sú pre cudzinu zriedkavou kuriozitou. Keď však ide o informáciu cudziny, treba pamätať na to, aby sme podali obraz, ktorý podľa možnosti predstavuje všetky oblasti nášho života. Preto by sa popri jednom drevenom kostolíku bol dobre vynímal aj niektorý románsky a niektorý moderný pomník cirkevného umenia u nás.

Zprávu o Slovákoch v Amerike dnes už nemožno pokladať za úplnú bez zmienky o najnovšej slovenskej emigrácii.

V porovnaní s kladnými stránkami článkov sú uvedené veci iba maličkými drobničkami. Celkove treba spravodlivo označiť prácu slovenských autorov v Katolíckej encyklopédii za veľmi úspešný kultúrny čin. Veď vatikánska Katolícka encyklopédia obsahuje azda najúplnejšie informácie o Slovensku zo všetkých cudzojazyčných encyklopedií. DR. Š. NÁHALKA

Bratislava v chorvátskej encyklopédii. Ešte počas vojny vydali Chorváti viacero sväzkov krásnej encyklopédie Hrvatska Encyklopedija. Náklad Hrvatskog Izdavaločkog Bibliografskog Zavoda. Zagreb: 1942. Sväzok III. tejto encyklopédie prináša obšírny článok o Bratislave, sídle Slovenského štátu. (Str. 245-247) Tento príspevok obsahuje nielen dejiny Bratislavy, ale zarovno aj stručný prehľad slovenských dejín; politických a kultúrnych. Desať veľkých obrázkov vhodne dopĺňa údaje o Bratislave ako o kultúrnom a politickom stredisku Slovenskej republiky.

Slovenica v Bavorskej štátnej knižnici (Bayerische Staatsbibliotek, München, Ludwigstrasse, 23). Dr. Štefan Náhalka sostavil podľa katológov a výstavy z počiatku októbra 1953 soznam kníh slovenských alebo inorečových, týkajúcich sa Slovenska a Slovákav. Podľa tohto soznamu je v Bavorskej štátnej knižnici 300 sloveník. Exemplár soznamu je v Slovenskom ústave v Cleveland, Ohio, 2900 East Boulevard.

Dr. Jozef Papin, profesor na Notre Dame University, Notre Dame, Indiana, USA, bol poverený sostavením svetovej Bibliografie o Nepoškvrnenom Počatí Panny Márie. Táto mariologická bibliografia bude uverejnená spolu so Symposium Marianum, ktoré vydá Notre Dame Universtiy tohto roku. V bibliografii bude zastúpená aj slovenská literatúra o Nepoškvrnenom počatí.

Social History of the Slovak Immigrants 1880-1914 is the topic of a dissertation being done by Rev. James Zatko, S.V.D. at the University of Notre Dame. The chief problem is the relation of American Slovak social history to American social developments of the period. For example, the growth of cities, the protests of labor against working conditions, the reform movement, temperance groups and consolidation of enterprises.

The source material consists chiefly of newspapers, which reflect abundantly the social and cultural interests of the Slovak immigrants. The greatest difficulty is finding the back issues of the early newspapers, many of which were destroyed without any consideration of their value as source of historical information.

HODNOTNÉ KNIHY PRE VAŠU KNIŽNICU

Miloš K. Mlynarovič.	**Boha hľadám.** Náboženská poézia.	$1.50
	Borba s osudom. Novely.	$1.50
	Vtáčence vo víchrici. Román.	$3.00
	Testament Kráľa Sŕdc.	$1.50
Štefan Polakovič.	**Na prelome dvoch období.** Štúdie.	$1.50
Rudolf Dilong.	**Bez matky.** Román.	$1.50
Hanoš–Chladný.	**Hmota sa búri.** Úvahy o komunizme.	$2.00
Mikuláš Šprinc.	**Svätý Andrej-Svorad.** Románové životopisy sv. pustovníkov Slovenska.	$2.00
	Na Floride sám. Verše.	$1.00
Mikuláš Šprinc (red.)	**Nádej víťazná.** Sborník literárno-vedeckých prác slovenských spisovateľov.	$3.00
Mikuláš Šprinc (red.)	**Slovenská republika.** Vznik a vývin Slovenského štátu. Sborník štúdií.	$3.00
Konštantín Čulen.	**Po Svätoplukovi druhá naša hlava.** Životopis Dr. Jozefa Tisu.	$2.00

Anglické knihy

Leonard Deutsch.	**A Treasury of Slovak Folk Songs.** English and Slovak, with notes for piano and singing.	$5.00
P. A. Hrobak.	**New English-Slovak Dictionary.**	$4.00
P. A. Hrobak.	**Slovak Lessons.** Complete Slovak Grammar with Exercises.	$3.50
Peter P. Yurchak.	**The Slovaks.** History and Traditions.	$3.00
	Slovak Proverbs. English and Slovak.	$2.00
John Okal (Editor).	**George Janosik.** A Carpathian Saga.	$1.00

Všetky tieto knihy môžete dostať v administrácii MOSTU:

MOST, 2006 Schrage Ave., Whiting, Indiana, USA.